

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: « ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ - ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ »

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
“Η θεωρία του νου στην ενήλικη ζωή: Συνδέσεις με την
προσωπικότητα”

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗ Κ. ΔΑΡΔΑΜΑΝΗ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Πλουσία Μισαηλίδη

Ιωάννινα, 2017

Η εργασία αφιερώνεται στην οικογένειά μου.

Πίνακας Περιεχομένων

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	3
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	5
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ABSTRACT	7
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	8
ΜΕΡΟΣ Α΄: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥ	11
1.1 Ορισμός της θεωρίας του νου.....	11
1.2 Η δομή της θεωρίας του νου.....	11
1.3 Θεωρίες ερμηνείας της θεωρίας του νου.....	12
1.3.1 Η θεωρία για τη θεωρία.....	12
1.3.2 Η θεωρία της νοητικής προσομοίωσης.....	13
1.3.3 Η θεωρία του εξειδικευμένου πεδίου.....	14
1.4 Έρευνες για τη θεωρία του νου σε παιδιά και ενήλικες.....	15
1.4.1 Έρευνες σε παιδιά.....	15
1.4.2 Έρευνες σε ενήλικες.....	17
Συμπεράσματα.....	19
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ	20
2.1 Διαστάσεις της προσωπικότητας.....	20
2.2 Οι έννοιες εσωστρέφεια-εξωστρέφεια κατά τον Jung.....	21
2.3 Χαρακτηριστικά της εσωστρέφειας-εξωστρέφειας.....	22
2.4 Έρευνες για την εσωστρέφεια και την εξωστρέφεια.....	24
2.4.1 Η εσωστρέφεια-εξωστρέφεια κατά τον Eysenck.....	26
2.4.2 Η εσωστρέφεια-εξωστρέφεια κατά τον Gray.....	28
2.4.3 Η εσωστρέφεια-εξωστρέφεια κατά τον Cattell.....	29
2.4.4 Η εσωστρέφεια-εξωστρέφεια κατά τον Cheek.....	29
2.5 Η εσωστρέφεια, η εξωστρέφεια και η θεωρία του νου.....	31
2.6 Η παρούσα έρευνα - Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα.....	34
ΜΕΡΟΣ Β΄: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ	35
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΣ	36
3.1 Συμμετέχοντες.....	36

3.2 Ερευνητικά εργαλεία.....	36
3.2.1 Εργαλεία μέτρησης διαστάσεων της Προσωπικότητας.....	37
3.2.1.1 ΝΕΟ-Αναθεωρημένο Ερωτηματολόγιο της Προσωπικότητας.....	37
3.2.1.2 Κλίμακα Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας.....	38
3.2.2 Εργαλεία μέτρησης της ΘτΝ.....	39
3.2.2.1 Ιστορίες ΘτΝ	39
3.2.2.2 “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”.....	43
3.2.2.3 Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης.....	44
3.2.3 Ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων.....	45
3.2.4 Διαδικασία.....	45
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	47
4.1 Έλεγχος αξιοπιστίας κλιμάκων.....	47
4.2 Περιγραφικά δεδομένα σε όλες τις κλίμακες –δοκιμασίες.....	49
4.3 Συσχέτιση επιδόσεων συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και στις δοκιμασίες ΘτΝ.....	51
4.4 Συσχέτιση επιδόσεων συμμετεχόντων στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και στις δοκιμασίες ΘτΝ.....	53
4.5 Μερικές συσχετίσεις επιδόσεων συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και στις δοκιμασίες ΘτΝ με μεταβλητές ελέγχου το φύλο και την ηλικία.....	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	61
5.1 Επιδόσεις στις διαστάσεις της Προσωπικότητας.....	61
5.2 Επιδόσεις στα έργα ΘτΝ.....	64
5.3 Συσχετίσεις ανάμεσα στις διαστάσεις της εσωστρέφειας και στη ΘτΝ.....	64
5.4 Συσχετίσεις ανάμεσα στις διαστάσεις της εξωστρέφειας και στη ΘτΝ.....	65
5.5 Επίδραση του φύλου και της ηλικίας στη σχέση της ΘτΝ με την εσωστρέφεια- εξωστρέφεια.....	66
5.6 Περιορισμοί της έρευνας.- Μελλοντικές κατευθύνσεις.....	67
Βιβλιογραφία.....	70

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα εργασία με θέμα “Η θεωρία του νου στην ενήλικη ζωή: Συνδέσεις με την προσωπικότητα” έρχεται να επισφραγίσει το πέρας των σπουδών μου στο διετές Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του ΠΤΔΕ Ιωαννίνων με κατεύθυνση “Ψυχολογία - Συμβουλευτική. Στο σημείο αυτό αισθάνομαι την ανάγκη να εκφράσω τις ειλικρινείς και θερμές ευχαριστίες μου σε όλους όσους βοήθησαν προκειμένου να ολοκληρωθεί τούτη η εργασία.

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω από καρδιάς την επιβλέπουσα της εργασίας, κ. Πλουσία Μισαηλίδη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, για την αμέριστη υποστήριξη της, για την υπομονή της, για τις ουσιώδεις συμβουλές και παραινέσεις της, για την άρτια και συνεπή καθοδήγηση που προσέφερε, αλλά και την ευγένεια που διέκρινε το χαρακτήρα της καθόλη τη διάρκεια εκπόνησης της μεταπτυχιακής μου διατριβής.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον κ. Ανδρέα Μπούζο, Καθηγητή του Παιδαγωγικού Τμήματος Δημοτικής Εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, για τις πολύτιμες συμβουλές, για τις επισημάνσεις του και τη βοήθεια που προσέφερε στην ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας.

Τέλος, δε θα παραλείψω να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους φίλους και συναδέλφους που με την ηθική τους υποστήριξη, την ανεπιφύλακτη θετική αναγνώριση στο άτομό μου και τη συνεχή τους ενθάρρυνση συνέβαλαν στην ευόδωση των προσπαθειών μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της έρευνας ήταν να διερευνήσει τη σχέση ανάμεσα στη θεωρία του νου (ΘτΝ) και σε διαστάσεις της προσωπικότητας σε δείγμα ενηλίκων. Στην έρευνα πήραν μέρος 129 ενήλικες, 67 γυναίκες και 62 άνδρες, με μέσο όρο ηλικίας $M = 20.78$ έτη. Η προσωπικότητα των συμμετεχόντων αξιολογήθηκε με το NEO-Personality Inventory-Revised (NEO-PI-R) και άλλες σταθμισμένες κλίμακες που εξετάζουν διαστάσεις της. Η ΘτΝ αξιολογήθηκε με σταθμισμένες δοκιμασίες για ενήλικες (Reading the Mind in the Eyes κ.ά.) και την Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης. Τα ευρήματα δεν έδειξαν σημαντική συσχέτιση ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στις δοκιμασίες ΘτΝ και στην προσωπικότητα, αλλά μόνον ανάμεσα σε μια συγκεκριμένη διάσταση, την εσωστρέφεια-εξωστρέφεια και στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης. Το φύλο και η ηλικία των συμμετεχόντων δεν επέδρασε σημαντικά στη σχέση των συγκεκριμένων διαστάσεων της προσωπικότητας με τη ΘτΝ. Συζητούνται οι περιορισμοί της έρευνας και προτείνονται μελλοντικές ερευνητικές κατευθύνσεις σε αυτή την περιοχή.

ABSTRACT

The aim of this research was to investigate the association between Theory of Mind (ToM) and personality dimensions in a sample of adults. 129 adults, 67 women and 62 men (M= 20.78 years) participated in the research. Participants' personality was examined with the NEO-Personality Inventory-Revised (NEO-PI-R) and with other standardized scales examining its dimensions. Theory of Mind was examined with standardized adult tests (Reading the Mind in the Eyes et al.) along with the Psychological Mindedness Scale. Research outcomes suggest that there exist no significant differences between participants' performance in ToM tasks and personality, but only between a particular dimension, introversion-extroversion, and participants' performance in the Psychological Mindedness Scale. Results showed that gender and age had no impact upon participants' specific personality dimensions and ToM abilities. Restrictions of this research are debated and future directions in this area are suggested.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Προκειμένου να αλληλεπιδράσουμε με τους συνανθρώπους μας, να προβλέψουμε τις συμπεριφορές των άλλων, να κατανοήσουμε τις προθέσεις τους, τις πεποιθήσεις τους και τις επιθυμίες τους, να ερμηνεύσουμε τις πράξεις τους, καθένας μας βασίζεται σε μια ψυχολογία του κοινού νου, που μας επιτρέπει να αποδίδουμε νοητικές καταστάσεις στους εαυτούς μας και στους άλλους.

Ο όρος «θεωρία του νου», είναι δανεισμένος από την φιλοσοφία του νου (Fodor, 1983) και χρησιμοποιήθηκε από τους Premack και Woodruff (Wimmer & Perner, 1983), οι οποίοι μελέτησαν την ανάπτυξη της στους πιθήκους. Ισχυρίστηκαν ότι η ικανότητα να αποδίδουμε νοητικές καταστάσεις στον εαυτό μας και στους άλλους, προϋποθέτει θεωρητική γνώση, καθώς οι νοητικές καταστάσεις είναι μη παρατηρήσιμες και μπορούμε να συνάγουμε συμπεράσματα για αυτές μόνο με έμμεσο τρόπο.

Οι άνθρωποι δεν χρησιμοποιούν τη θεωρία του νου μόνο για να εξηγήσουν μια συμπεριφορά, αλλά τη χρησιμοποιούν, επίσης, για να προβλέψουν τις συμπεριφορές των άλλων (Liszkowski, 2013) και να συμπεράνουν την προοπτική των άλλων. Το να εκλαμβάνεις την προοπτική του άλλου σημαίνει να κατανοείς τι μπορεί να δει και τι δεν μπορεί να δει το πρόσωπο αυτό (Knowles, 2014). Η θεωρία του νου μας βοηθάει επίσης να εκτιμήσουμε τη συναισθηματική κατάσταση των άλλων (Baron-Cohen, Wheelwright, Hill, Raste, και Plumb, 2001), καθώς οι άνθρωποι διαρκώς κάνουν πολλές υποθέσεις για τη συναισθηματική και νοητική κατάσταση πολλών ανθρώπων, κάτι που τους βοηθά στην αυτο-οργάνωση και αυτορρύθμιση, αλλά και στη διαχείριση της συμπεριφοράς των άλλων (Doherty, 2008).

Η ανάπτυξη της σχετίζεται με τις διάφορες αλληλεπιδράσεις και τη συμπεριφορά των ατόμων. Αποτελεί αναγκαίο εφόδιο σε συζητήσεις, διαπραγματεύσεις και δραστηριότητες, σε πολλές περιπτώσεις και καταστάσεις, όπως το σχολείο, το σπίτι και την εργασία (Korkmaz, 2011). Γι' αυτό τον λόγο οι Leslie et al. (2004) ισχυρίστηκαν πως δεν είναι απλά «θεωρία του νου» αλλά ένας θεωρητικός και ταυτόχρονα πρακτικός μηχανισμός του εγκεφάλου του ανθρώπου, που στοχεύει στην κατανόηση των πεποιθήσεων, προθέσεων και συναισθημάτων των άλλων ανθρώπων. Η μειωμένη ανάπτυξη του, όμως, δυσχεραίνει την κατανόηση του κοινωνικού κόσμου και ως εκ τούτου, την επιλογή της σωστής συμπεριφοράς ή στρατηγικής στις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις.

Στην αναπτυξιακή ψυχολογία έχει υπάρξει ένας μεγάλος αριθμός από έρευνες σχετικά με τη θεωρία του νου σε ανθρώπους. Η πλειονότητα των ερευνών αυτών έχει επικεντρωθεί στα παιδιά και στα άτομα με νοητική ανεπάρκεια. Το πεδίο που έχει ερευνηθεί λιγότερο είναι αυτό της θεωρίας του νου σε κανονικούς ενήλικες. Ειδικότερα, η επίδραση χαρακτηριστικών της προσωπικότητας στη θεωρία του νου έχει ερευνηθεί ελάχιστα.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο να εξετάσει την εσωστρέφεια - εξωστρέφεια και τη θεωρία του νου. Ειδικότερα, η εργασία θα επικεντρωθεί στη σχέση εσωστρέφειας - εξωστρέφειας και την επίδρασή τους στη θεωρία του νου. Για το λόγο αυτό θα χρησιμοποιηθούν εργαλεία που αξιολογούν την εσωστρέφεια - εξωστρέφεια όπως και την επίδοση σε έργα θεωρίας του νου.

Η εργασία διαρθρώνεται σε δυο μέρη: το θεωρητικό (α' μέρος) και το ερευνητικό (β' μέρος). Το θεωρητικό μέρος αποτελείται από δυο κεφάλαια. Πιο συγκριμένα: Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο της θεωρίας του νου. Παρουσιάζονται οι ορισμοί που έχουν διατυπωθεί, η δομή της και οι σημαντικότερες θεωρίες ανάπτυξής της, ενώ στη συνέχεια γίνεται λόγος για έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί σε παιδιά και ενήλικες.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γίνεται λόγος για δυο σημαντικές διαστάσεις της προσωπικότητας, την εσωστρέφεια και την εξωστρέφεια. Περιγράφεται το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από το οποίο έχουν δομηθεί οι έννοιες αυτές, γίνεται μια προσπάθεια απόδοσης των ορισμών τους, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά τους και παρουσιάζονται τα κυριότερα μοντέλα - θεωρίες που τις ερμηνεύουν.

Στο ερευνητικό μέρος διατυπώνονται τα ερευνητικά ερωτήματα και η μέθοδος που ακολουθήθηκε στην παρούσα εργασία. Αναφέρονται οι συμμετέχοντες, τα ερευνητικά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν για τη μέτρηση της θεωρίας του νου και την εκτίμηση της εσωστρέφειας - εξωστρέφειας και εν τέλει περιγράφεται η ερευνητική διαδικασία.

Στην επόμενη ενότητα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα στα οποία καταλήξαμε μετά από τη στατιστική ανάλυση κι επεξεργασία των δεδομένων που συλλέχθηκαν κι ακολουθεί η συζήτηση για τα ευρήματα που προέκυψαν και επισημαίνονται οι περιορισμοί στους οποίους υπόκειται η παρούσα έρευνα.

ΜΕΡΟΣ Α΄ : ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1. ΘΕΩΡΙΑ ΤΟΥ ΝΟΥ

Η Θεωρία του Νου (ΘτΝ) αναφέρεται στην κατανόηση της νοητικής κατάστασης των άλλων, που απαιτεί την ικανότητα αντίληψης της νοητικής κατάστασης που σχετίζεται με τις ανώτερες γνωστικές λειτουργίες (Vogeley et al., 2001). Η ΘτΝ απαιτεί την ανάπτυξη και κατανόηση αφηρημένων εννοιών, έτσι ώστε να μπορέσει το άτομο να κατανοήσει τη νοητική κατάσταση, τις σκέψεις και τα συναισθήματα του άλλου, καθώς και τις σχέσεις στον κόσμο που δεν είναι άμεσα εμφανείς, κυρίως όταν η νοητική κατάσταση δεν αντιστοιχεί σε πραγματικές καταστάσεις (Sabbagh et al., 2006).

Στην ενότητα αυτή γίνεται αναφορά στο θεωρητικό πλαίσιο που διέπει τη θεωρία του νου. Αρχικά παρουσιάζονται οι ορισμοί που κατά καιρούς έχουν προταθεί και οι κυριότερες θεωρίες ερμηνείας της. Το υπόλοιπο μέρος της ενότητας αφιερώνεται στην παρουσίαση των ερευνών για τη ΘτΝ σε παιδιά και ενήλικες.

1.1 Ορισμός της θεωρίας του νου

Η Frith (1996) προσεγγίζει τη «θεωρία του νου» ως «την ικανότητα του ατόμου να εξάγει συμπεράσματα για τις νοητικές κατασκευές, όχι μόνο τις δικές του αλλά και των άλλων, χρησιμοποιώντας τα συμπεράσματά του, προκειμένου να ερμηνεύσει και να κατανοήσει τη δική του συμπεριφορά αλλά και τη συμπεριφορά των άλλων». Ο όρος αυτός υποδηλώνει επίσης «την ικανότητα του ατόμου να αναγνωρίζει ότι η σκέψη των άλλων προσδιορίζεται από νοητικές καταστάσεις, όπως πεποιθήσεις, προθέσεις, σχέδια κ.ά.» (Μαριδάκη - Κασσωτάκη & Lewis, 1995, σ. 1).

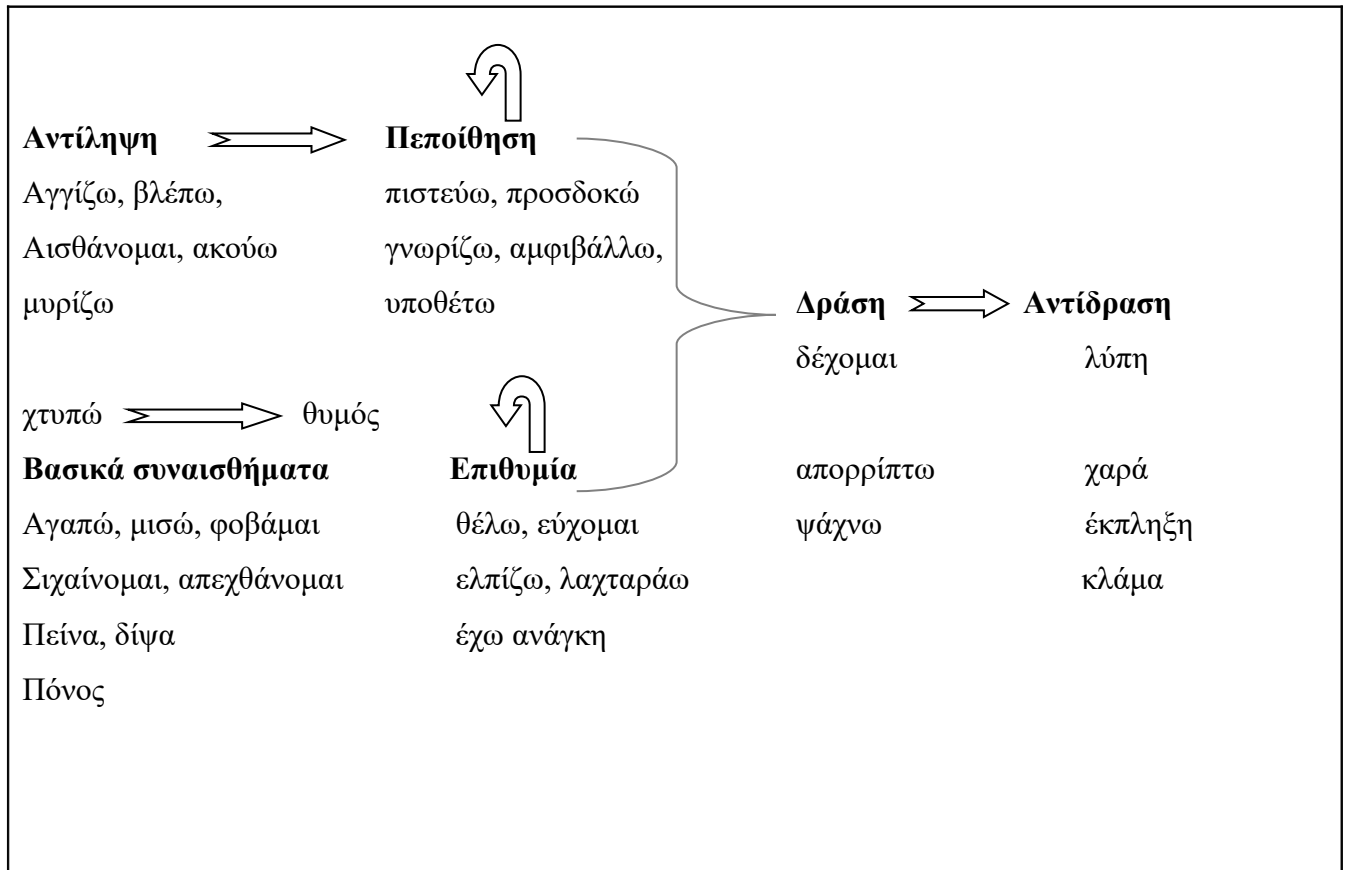
Σύμφωνα με τη Μισαηλίδη (2003) «ο όρος θεωρία του νου δηλώνει την ικανότητα που διαθέτει το άτομο να αποδίδει στον ίδιο του τον εαυτό και στους άλλους νοητικές καταστάσεις-πεποιθήσεις, επιθυμίες, προσδοκίες, όνειρα, ευχές, ελπίδες, προθέσεις, αντιλήψεις, συναισθήματα κ.ά. Δηλώνει επίσης την κατανόηση ότι οι νοητικές καταστάσεις αποτελούν αιτίες της συμπεριφοράς» (Μισαηλίδη, 2003, σ.15).

1.2 Η δομή της θεωρίας του νου

Στη βάση της θεωρίας του νου (Μισαηλίδη, 2003) βρίσκονται οι πεποιθήσεις και οι επιθυμίες, που αποτελούν δύο βασικές νοητικές καταστάσεις που κατευθύνουν τη δράση του ατόμου προκαλώντας με τη σειρά της συναισθηματικές αντιδράσεις

(Διάγραμμα 1). Οι πεποιθήσεις έχουν ως πηγή προέλευσης την αντίληψη και τις πέντε βασικές ανθρώπινες αισθήσεις. Αντίθετα, οι επιθυμίες παρακινούνται από βασικά συναισθήματα και σωματικές ανάγκες. Μαζί οι πεποιθήσεις και οι επιθυμίες οδηγούν σε δράση και αντιδράσεις διαφορετικές κάθε φορά (Wellman, 1990).

Διάγραμμα 1. Επεξεργασία αναπαράστασης της θεωρίας του νου

Πηγή: Wellman, H. M. (1990). *The child's theory of mind*. Cambridge, MA: MIT Press.

1.3 Θεωρίες ερμηνείας της θεωρίας του νου

Κατά καιρούς έχουν διατυπωθεί θεωρίες που ερμηνεύουν τις αλλαγές που παρατηρούνται στη συμπεριφορά των παιδιών και στην ενίσχυση των δεξιοτήτων ΘτΝ (Μισαηλίδη, 2003, σ. 38). Οι θεωρίες αυτές είναι τρεις: η θεωρία για τη θεωρία, η θεωρία της προσομοίωσης και η θεωρία του εξειδικευμένου πεδίου και αναλύονται στη συνέχεια.

1.3.1 Η θεωρία για τη θεωρία

Η δημοφιλέστερη θεωρία ερμηνείας της ΘτΝ είναι η θεωρία για τη θεωρία, ενώ

σύμφωνα με την προσέγγιση αυτή η θεωρία του νου είναι ανάλογη με τις επιστημονικές θεωρίες (Goldman, 2012, σ.2). Ορισμένοι επίσης φιλόσοφοι διατύπωσαν την άποψη ότι η γνώση των ενηλίκων για το νου συνιστά θεωρία όμοια με τις επιστημονικές (Μισαηλίδη, 2003, σ.19). Η δημοτικότητα της θεωρίας αυτής στη φιλοσοφία του νου αντικατοπτρίζεται στην ποικιλομορφία των φιλοσόφων που την υποστηρίζουν.

Ο Fodor (1987) υποστηρίζει ότι η ψυχολογία του κοινού νου (θεωρία του νου) είναι τόσο καλή στο να μας βοηθά να προβλέψουμε μια συμπεριφορά που είναι πρακτικά αόρατη. Λειτουργεί αποτελεσματικά γιατί οι σκόπιμες ενέργειες που θέτει, υπάρχουν πραγματικά και κατέχουν τις ιδιότητες που γενικά σχετίζονται με αυτές (Goldman, 2012, σ. 3).

Το πλαίσιο που χαρακτηρίζει τη θεωρία αυτή αφορά την ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων νοητικής αφαιρετικής σκέψης από τα παιδιά στην ηλικία των τεσσάρων ετών. Τα τρία κοινά χαρακτηριστικά της θεωρίας του νου σε σύγκριση με τις επιστημονικές θεωρίες είναι η αφαίρεση, η συνοχή και η εξήγηση – πρόβλεψη. Σύμφωνα με τα χαρακτηριστικά αυτά, η θεωρία του νου αποτελείται από νοητικές καταστάσεις που προέρχονται από άμεσες εμπειρίες και αντιδράσεις.

Οι νοητικές αυτές καταστάσεις αποτελούν λειτουργικά μέρη ενός αντιπροσωπευτικού συστήματος που έχει νόμους και δομή και δεν αντικατοπτρίζει απλά την πραγματικότητα (Astington & Gopnik, 1991). Η θεωρία του νου δεν περιγράφει απλά τις συμπεριφορές, αλλά προσφέρει μια δυνατότητα εξήγησης και πρόβλεψης των συμπεριφορών αυτών.

Η περισσότερο γνωστή εμπειρική ανακάλυψη στο εξελισσόμενο πεδίο της Θεωρίας του Νου είναι η ανακάλυψη των Wimmer και Perner (1983) μιας εντυπωσιακής γνωστικής αλλαγής στα παιδιά μεταξύ τριών και τεσσάρων ετών. Ο στόχος της έρευνάς τους ήταν η μελέτη πάνω στο χρονικό σημείο που τα παιδιά αρχίζουν να αποδίδουν ψευδείς πεποιθήσεις στους άλλους (Μισαηλίδη, 2003, σ. 25).

Η ψευδής πεποίθηση είναι η ικανότητα του παιδιού να αποδίδει στον εαυτό του και στους άλλους πεποιθήσεις που το περιεχόμενό τους είναι λανθασμένο σε σχέση με την εξωτερική πραγματικότητα (Kraml, 2002, σ. 22).

1.3.2. Η θεωρία της νοητικής προσομοίωσης

Οι Goldman και Gordon (1995) υποστήριξαν ότι τα άτομα μπορούν να χρησιμοποιήσουν το δικό τους νου προκειμένου να κατανοήσουν τις νοητικές καταστάσεις των άλλων, με τη μορφή ενός αναλογικού μέσου. Πιο συγκεκριμένα, τα

παιδιά μπαίνοντας στη θέση του άλλου και αντιλαμβανόμενα πώς σκέφτεται ο άλλος προσομοιάζουν τον εαυτό τους με τον άλλον. Η θεωρία της προσομοίωσης «απορρίπτει την ιδέα ότι η Θεωρία του Νου είναι θεωρητική στη φύση της, αντίθετα την ταυτίζει με τη φαινομενολογική ενημερότητα» (Μισαηλίδη, 2003, σ. 44).

Η θεωρία της προσομοίωσης (The Simulation Theory) αναφέρει ότι οι ικανότητες προσποίησης και μίμησης προηγούνται της διαδικασίας προσομοίωσης, μιας διαδικασίας που εξομοιώνει τους άλλους με τα παιδιά μέσω της προβολής του τρόπου σκέψης των παιδιών προς στους άλλους. Όταν τα παιδιά χρειάζεται να προβλέψουν ή να εξηγήσουν τη συμπεριφορά άλλων ατόμων, δε χρησιμοποιούν θεωρίες αλλά κατασκευάζουν νοητικά ένα μοντέλο που τα βοηθά να φανταστούν τις επιθυμίες και απόψεις που διαμορφώνονται και να τις προβάλλουν στους άλλους προκειμένου να κατανοήσουν τη συμπεριφορά τους. Ο μηχανισμός αυτός είναι έμφυτος στα παιδιά και μέσα από την εμπειρία βελτιώνεται σημαντικά (Kraml, 2002).

Ο πιο ένθερμος οπαδός της θεωρίας της προσομοίωσης, ο Paul Harris (1995) υποστηρίζει ότι ο βαθμός αποτελεσματικότητας του μηχανισμού αυτού εξαρτάται από την ικανότητα που διαθέτει το παιδί να απομονώνει τις δικές του επιθυμίες και απόψεις από τη μία πλευρά και τις εξωτερικές από την άλλη, έτσι ώστε να μην υπάρχει κάποιου είδους επίδραση στις φανταστικές επιθυμίες και απόψεις (Harris, 1995).

1.3.3 Η θεωρία του εξειδικευμένου πεδίου

Στα μέσα της δεκαετίας του 1980, ερευνητές βρήκαν στοιχεία που υποστήριζαν μια εντελώς διαφορετική προσέγγιση στη ΘτΝ. Η προσέγγιση αυτή αναφέρεται στη θεωρία του εξειδικευμένου πεδίου (Modularity Theory) και σύμφωνα με αυτή οι έννοιες που εμπερικλείονται στη Θεωρία του Νου δεν κατασκευάζονται σύμφωνα με το εμπειρικό υπόβαθρο του ατόμου αλλά προϋπάρχουν και αποτελούν μια ενδογενή βάση δεδομένων (Fodor, 1983).

Η θεωρία του εξειδικευμένου πεδίου έχει ως βασική προϋπόθεση το γεγονός ότι η πορεία ανάπτυξης της Θεωρίας του Νου καθορίζεται γενετικά και ενεργοποιείται από τις εκάστοτε γλωσσικές και περιβαλλοντικές επιδράσεις (Scholl & Leslie, 1999, σ. 134). Την άποψη αυτή όμως δε συμμερίζονται αρκετοί υποστηρικτές της θεωρίας, αφού θεωρούν ότι στο σύνολό της δεν είναι εξειδικευμένη και οι γνωστικές διαδικασίες που εμπεριέχονται σε αυτή δεν είναι όλες εξειδικευμένες.

Ο μηχανισμός που αναπτύχθηκε με βάση αυτή την προσέγγιση ονομάστηκε «Μηχανισμός της θεωρίας του νου (Goldman, 2012, σ. 7) και σύμφωνα με τον Leslie

(1987) παρουσιάζει τέσσερα βασικά χαρακτηριστικά:

- Είναι απόλυτα εξειδικευμένος
- Απασχολεί ένα αντιπροσωπευτικό σύστημα, το οποίο περιγράφει προθετικές στάσεις
- Αποτελεί την έμφυτη βάση της ικανότητας ανάπτυξης της θεωρίας του νου
- Έχει καταστροφικές συνέπειες στην περίπτωση του αυτισμού.

Ο μηχανισμός αυτός λοιπόν είναι αντιπροσωπευτικός, γρήγορος και απόλυτα εξειδικευμένος, ενώ παράλληλα ικανοποιεί τα βασικά χαρακτηριστικά της θεωρίας του εξειδικευμένου πεδίου όπως αυτή περιγράφηκε από τον Fodor (1983).

1.4 Έρευνες που μελέτησαν τη θεωρία του νου σε παιδιά και ενήλικες

Στόχος της ενότητας είναι η παρουσίαση των ερευνών που ασχολήθηκαν με τη μελέτη της θεωρίας του νου. Το μεγαλύτερο μέρος της έρευνας για τη θεωρία του νου έχει επικεντρωθεί στα παιδιά και πολύ λιγότερο στους ενήλικες. Αρχικά παρουσιάζονται έρευνες σε παιδιά που αποτέλεσαν και τη βάση για τη μελέτη της θεωρίας του νου στους ενήλικες..

1.4.1 Έρευνες για τη θεωρία του νου σε παιδιά

Παραδοσιακά, η ανάπτυξη της θεωρίας του νου σε παιδιά μικρής ηλικίας είναι μια δημοφιλής περιοχή στο χώρο της έρευνας. Ήδη από τη βρεφική ηλικία, μεταξύ των 9 και 14 μηνών, υπάρχουν ενδείξεις ότι τα βρέφη συντονίζουν την προσοχή και τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με τον προσανατολισμό, το ενδιαφέρον και τις συναισθηματικές εκδηλώσεις των γύρω τους, που σημαίνει πως αποδίδουν σε αυτούς νοητικές καταστάσεις (Μισαηλίδη, 2003, σ. 49-50).

Στην ηλικία των 4 ετών τα τυπικώς αναπτυσσόμενα παιδιά φαίνεται να έχουν αναπτύξει θεωρία του νου, γεγονός που απέδειξαν σε έρευνά τους οι Wimmer και Perner (1983) όπου κατασκεύασαν πειραματικό έργο με το οποίο έλεγξαν την ικανότητα του παιδιού να γνωρίζει ότι διαφορετικοί άνθρωποι μπορεί να έχουν διαφορετικές πεποιθήσεις σχετικά με μια κατάσταση.

Γενικά, οι έρευνες συμφωνούν ότι στην ηλικία των 4 ετών τα παιδιά μπορούν να κατανοούν εσφαλμένες πεποιθήσεις πρώτης τάξης, ενώ περίπου στην ηλικία των 6 ετών καταφέρνουν να κατανοούν τις εσφαλμένες πεποιθήσεις δεύτερης τάξης

(BaronCohen, O’Riordan, Stone, Jones, & Plaisted, 1999).

Ένας κοινός τρόπος για να μετρηθεί η θεωρία του νου σε παιδιά ηλικίας 4 ετών είναι τα πειραματικά έργα ψευδούς πεποίθησης πρώτης τάξης σε διάφορες εκδοχές ή παραλλαγές. Με τα έργα αυτά ελέγχεται η ικανότητα του παιδιού να αναγνωρίσει ότι οι άλλοι άνθρωποι έχουν πεποιθήσεις για τον κόσμο γύρω τους διαφορετικές από τις δικές του και που μπορεί να απέχουν από τις καταστάσεις της εξωτερικής πραγματικότητας.

Τα έργα αυτού του τύπου εξετάζουν την κατανόηση του ότι οι πεποιθήσεις είναι αναπαραστάσεις της πραγματικότητας και γι’ αυτό μπορεί να είναι λανθασμένες (Hughes, Adlam, Happe, Jackson, Taylor, & Caspi, 2000). Σ’ αυτά τα έργα το παιδί καλείται να αναγνωρίσει τη λανθασμένη πεποίθηση ενός άλλου ατόμου, ώστε να εξηγήσει τη συμπεριφορά του άλλου ή να προβλέψει τις ενέργειες ή τα συναισθήματα κάποιου βασισμένο στη λανθασμένη πεποίθησή του. Τα παιδιά φαίνεται να αρχίζουν να κατανοούν επιτυχώς έργα ψευδούς πεποίθησης περίπου στην ηλικία των τεσσάρων ετών (Fodor, 1992).

Η ψευδής αυτή πεποίθηση ερευνήθηκε μέσα από το κλασικό «έργο απροσδόκτης μετακίνησης» (Baron-Cohen, Leslie & Frith, 1985). Τα παιδιά παρακολουθούν ένα σενάριο που περιλαμβάνει δυο κούκλες κι ένα βόλο. Πρωταγωνιστές είναι δύο χαρακτήρες, η Σάλλυ και η Άννυ, ενώ στο δωμάτιο υπάρχει ένα κουτί και ένα καλάθι. Η Σάλλυ τοποθετεί το βόλο στο κουτί που υπάρχει στο δωμάτιο και φεύγει από το δωμάτιο. Έπειτα, η Άννυ μεταφέρει αυτό το βόλο στο καλάθι της. Η Σάλλυ επιστρέφοντας στο δωμάτιο θεωρεί ότι ο βόλος είναι στο κουτί. Οι ερευνητές θέτουν τα παρακάτω ερωτήματα: «Πού θα ψάξει η Σάλλυ για το βόλο της; Στο κουτί ή στο καλάθι;»

Αν τα παιδιά θεωρήσουν ότι η Σάλλυ θα ψάξει στο καλάθι και όχι στο κουτί, αυτό σημαίνει ότι κατανόησαν την προοπτική της Σάλλυ, πέρασαν το τεστ και έχουν αναπτύξει τη θεωρία του νου. Αν όμως κάποια παιδιά απαντήσουν ότι η Σάλλυ θα κοιτάξει μέσα στο κουτί της Άννυ, τότε δεν έχουν αναπτύξει τη θεωρία του νου, αφού φαίνεται πως δεν κατανοούν την προοπτική της Σάλλυ (Goldman, 2012).

Μετά την ηλικία των 6 ετών τα παιδιά φαίνεται να αποδίδουν και σε δοκιμασίες κατανόησης ψευδών πεποιθήσεων δευτέρου επιπέδου (Perner & Wimmer, 1985). Σε παιδιά άνω των 8 ετών και σε εφήβους χρησιμοποιείται μια σειρά από πιο περίπλοκες ιστορίες. Η σειρά αυτή αποτελείται από 24 «Παράξενες Ιστορίες», η κάθε μια από τις οποίες συμπεριλαμβάνει μία εικόνα και δύο ερωτήσεις (μία ερώτηση κατανόησης και μία ερώτηση αιτιολόγησης) (Happé, 1994).

Μια άλλη δοκιμασία, η οποία απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 7-11 ετών είναι τα έργα που εμπεριέχουν την αναγνώριση του Κοινωνικού Ολισθήματος (δηλαδή η ανακάλυψη μιας γκάφας ή της έλλειψης διακριτικότητας σε μια περίπτωση) που παρουσιάζονται με τη μορφή σύντομων ιστοριών (λεκτικά έργα) (Gillberg, 1992. Baron-Cohen, O’Riordan, Stone, Jones, & Plaisted, 1999).

Γιατί τα παιδιά αποτυγχάνουν σε έργα ψευδούς πεποίθησης πριν την ηλικία των τριών ετών είναι άγνωστο. Ίσως στερούνται εμπειριών, του τι σημαίνει πεποίθηση ή επειδή δεν είναι ακόμη σε θέση να κατανοήσουν ότι μια πεποίθηση μπορεί να αναπαριστά τον κόσμο λανθασμένα (π.χ. ψευδής πεποίθηση). Η ανάπτυξη της θεωρίας του νου στα παιδιά μπορεί να είναι το αποτέλεσμα της ωρίμανσης, της γνώσης που αποκτούν ή συνδυασμός των δύο αυτών (Fodor, 1992).

Γενικά, όταν τα παιδιά ξεκινούν το σχολείο, θεωρείται ότι ήδη είναι σε θέση να κατανοούν ότι οι άλλοι μπορεί να μη γνωρίζουν κάτι που αυτά τα ίδια γνωρίζουν ή ότι κάποιος μπορεί να έχει μία λανθασμένη πεποίθηση, δηλαδή μία πεποίθηση που έρχεται σε αντίθεση με την πραγματικότητα. Η ικανότητα αναγνώρισης της λανθασμένης πεποίθησης θεωρείται ορόσημο για την κατάκτηση της θεωρίας του νου από το παιδί.

1.4.2 Έρευνες για τη θεωρία του νου σε ενήλικες

Οι ενήλικες αναμένεται να έχουν αναπτύξει θεωρία του νου ανωτέρου επιπέδου και γι' αυτό έχουν αναπτυχθεί πιο σύνθετα έργα για τη μέτρησή της σε αυτούς.

Ένα είδος έργου κατανόησης ψευδούς πεποίθησης που χρησιμοποίησαν οι Birch και Bloom (2007), είναι το «έργο της μόλυνσης». Ορίζεται με αυτό τον τρόπο γιατί από την πεποίθηση του συμμετέχοντα μπορεί να επηρεαστεί, δηλαδή να «μολυνθεί», η πεποίθηση κάποιου άλλου. Για παράδειγμα, αν ο συμμετέχων γνωρίζει πού είναι κρυμμένο ένα αντικείμενο, είναι πολύ πιθανό να υποθέσει λάθος όταν του ζητηθεί να αποφασίσει γρήγορα για το πού πιστεύει ένα άλλο πρόσωπο ότι είναι κρυμμένο το αντικείμενο αυτό.

Οι Apperly et al. (2009) πρότειναν ότι τα έργα θεωρίας του νου για ενήλικες μπορούν να γίνουν πιο δελεαστικά εάν οι συμμετέχοντες παροτρυνθούν να ολοκληρώσουν ένα απλό έργο θεωρίας του νου ταυτόχρονα με κάποιο άλλο έργο, τέτοιο όπως να εντοπίσουν τη νοητική κατάσταση κάποιου, ακούγοντας συγχρόνως διαφορετικούς μουσικούς ήχους. Επιπλέον, κάποιες φορές οι ενήλικες αξιολογούνται

από το πόσο γρήγορα ολοκληρώνουν ένα έργο και πόσα λάθη κάνουν σε αυτό.

Κάποια άλλα έργα θεωρίας του νου σχεδιασμένα για ενήλικες εκτιμούν την ικανότητα της οπτικής προοπτικής του άλλου. Αυτά τα έργα ενδέχεται να εμπλέκουν κάποια «μόλυνση» από την προοπτική του συμμετέχοντα. Σε ένα έργο οπτικής προοπτικής (Samson, Apperly, Braithwaite, Andrews, Bodley-Scott, 2010. Surtees & Apperly, 2012) παρουσιάζονται στους συμμετέχοντες εικόνες Άβαταρ (αναπαράσταση της εικόνας ενός προσώπου από υπολογιστή) σε ένα άδειο δωμάτιο με κύκλους στους τοίχους. Οι συμμετέχοντες ρωτούνταν είτε πόσους κύκλους μπορούσαν να δουν οι ίδιοι, από τη δική τους προοπτική, είτε πόσους μπορούσε να δει το Άβαταρ από τη δική του προοπτική.

Σε ορισμένες από τις προσπάθειες εύρεσης των κύκλων ο αριθμός των κύκλων που εντόπιζε ο συμμετέχων με τον αριθμό των κύκλων που εντόπιζε το Άβαταρ ήταν παρεμφερής (υπήρχε συνέπεια). Στις υπόλοιπες προσπάθειες ο αριθμός των κύκλων που εντόπιζε ο συμμετέχων και το Άβαταρ ήταν διαφορετικός, δεν υπήρχε συνέπεια. Ο χρόνος ολοκλήρωσης του έργου και ο αριθμός των λαθών καταγράφονταν από λογισμικό υπολογιστή.

Και οι δυο μελέτες έδειξαν πως οι συμμετέχοντες δυσκολεύτηκαν να μπουκ στην θέση του Άβαταρ και να υιοθετήσουν την προοπτική του, αφού χρειάζονταν περισσότερο χρόνο για να απαντήσουν και έκαναν πολλά λάθη. Οι Surtees και Apperly (2012) βρήκαν ακόμη πως οι συμμετέχοντες είχαν μεγαλύτερη δυσκολία να κρίνουν από τη δική τους προοπτική όταν η προοπτική του Άβαταρ δεν ήταν σύμφωνη με τη δική τους.

Η έρευνα της θεωρίας του νου σε ενήλικες εξετάζει επίσης την ικανότητά τους να κατανοούν τη συναισθηματική κατάσταση άλλων. Αυτό το είδος της έρευνας της Θεωρίας του Νου σε ενήλικες έχει μέχρι στιγμής επικεντρωθεί κυρίως σε ενήλικες που παρουσιάζουν διαταραχές. Για παράδειγμα, οι Baron-Cohen et al. (1997) δημιούργησαν τη δοκιμασία "Διαβάζοντας το νου στα μάτια", η οποία αναθεωρήθηκε το 2001 (Baron-Cohen et al., 2001). Η δοκιμασία χρησιμοποιήθηκε για την αξιολόγηση της θεωρίας του νου σε ενήλικες με Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμό και Σύνδρομο Asperger, και σε ομάδα τυπικώς αναπτυσσόμενων ενηλίκων. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να εντοπίσουν τη σωστή έκφραση του συναισθήματος της περιοχής των ματιών, έχοντας να διαλέξουν μεταξύ τεσσάρων πιθανών επιλογών. Τα ζεύγη ματιών παρουσιάζονταν σε οθόνη και έδειχναν είτε θετικό είτε αρνητικό συναίσθημα. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι συμμετέχοντες με Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμό και Σύνδρομο Asperger

παρουσίασαν σημαντικές δυσκολίες σε αυτό το τεστ, υποδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τα ελλείμματα στην κοινωνική νοημοσύνη τους.

1.4.3 Συμπεράσματα

Συμπερασματικά, η θεωρία του νου είναι μια σύνθετη νοητική λειτουργία που δίνει τη δυνατότητα στα άτομα να αποδίδουν νοητικές, αλλά και συναισθηματικές καταστάσεις τόσο στον εαυτό τους όσο και στους γύρω τους. Η θεωρία του νου αξιολογείται τόσο με λεκτικά όσο και με εικονικά-οπτικά έργα. Τα λεκτικά έργα έχουν συνήθως τη μορφή ιστορίας ή ενός σεναρίου (π.χ. “Παράξενες Ιστορίες” της Harpe) και εμπλέκουν γλωσσική ικανότητα. Από την άλλη, υπάρχουν τα εικονικά-οπτικά έργα, όπως το έργο “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”, τα οποία δεν εμπλέκουν στον ίδιο βαθμό τη λεκτική ικανότητα, κάτι το οποίο τα καθιστά κατάλληλα για ένα ευρύ φάσμα ηλικιών. Τόσο οι “Παράξενες Ιστορίες” της Harpe όσο και το έργο “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια” έχουν προσαρμοστεί και μπορούν να εφαρμοστούν και σε ενήλικες.

Με βάση τα έως τώρα ερευνητικά δεδομένα, η ικανότητα απόδοσης γνωστικών και συναισθηματικών καταστάσεων στον εαυτό και στους άλλους αναπτύσσεται από πολύ νωρίς στη ζωή του ανθρώπου και στην πορεία φαίνεται να παίζει σημαντικό ρόλο στην ικανότητα των ανθρώπων να επικοινωνούν αποτελεσματικά με τους άλλους, αφού τους επιτρέπουν να κατανοούν αφηρημένες έννοιες, σκέψεις και συναισθήματα των άλλων. Ωστόσο, δεν αρκεί απλώς να διαθέτουν τα άτομα θεωρία του νου, προκειμένου να συλλογίζονται ορθά για τους ίδιους και τους άλλους, αλλά θα πρέπει να είναι και σε θέση να μπορούν να την εφαρμόζουν σε ανάλογες περιστάσεις που το επιβάλλουν (Apperly, et al., 2008. Back & Apperly, 2010. Birch & Bloom, 2007. Keysar, et al.,2003).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2. ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ

Στο κεφάλαιο αυτό περιγράφεται το περιεχόμενο και η φύση της εσωστρέφειας - εξωστρέφειας και παρουσιάζεται το θεωρητικό πλαίσιο πάνω στο οποίο έχουν δομηθεί οι έννοιες αυτές. Έτσι, αρχικά ορίζονται οι έννοιες της εσωστρέφειας και της εξωστρέφειας, περιγράφονται τα χαρακτηριστικά τους και παρουσιάζονται τα κυριότερα μοντέλα - θεωρίες (Eysenck, Cattell, Gray και Cheek) που τις ερμηνεύουν. Τέλος, περιγράφεται το μοντέλο του Cheek για τις τέσσερις διαστάσεις της εσωστρέφειας και πώς αυτό διαφοροποιείται από τα υπόλοιπα υπαρκτά μοντέλα.

2.1 Διαστάσεις της Προσωπικότητας

Ο Μέλλον (2010) αναφέρει πως «ο όρος “προσωπικότητα” υποδηλώνει το χαρακτηριστικό τρόπο συμπεριφοράς ενός ατόμου. Αν κάποιος τείνει να κάνει εύκολα φίλους και αισθάνεται άνετα όταν μιλά σε κοινό, μπορούμε να πούμε ότι είναι “κοινωνικός” ή “εξωστρεφής”. Από την άλλη, αν τείνει να αποφεύγει τις κοινωνικές επαφές και απεχθάνεται να μιλά δημόσια, ίσως πούμε ότι είναι “ντροπαλός” ή “εσωστρεφής”. Τονίζει, επίσης, πως οι μόνες αποδείξεις που έχουμε ότι κάτι εντός μας, το οποίο ονομάζεται “προσωπικότητα”, μας κάνει να συμπεριφερόμαστε με έναν συγκεκριμένο τρόπο είναι το γεγονός ότι τείνουμε να συμπεριφερόμαστε κατ' αυτό τον τρόπο!» (σ. 49-50).

Η αξιολόγηση της ανθρώπινης προσωπικότητας, έχει μια μακρόχρονη ιστορία και παρουσιάζει μια εντυπωσιακή πολυμορφία. Η κατηγοριοποίηση των ανθρώπων σε διάφορους τύπους έχει μακρά ιστορία που ανάγεται στην αρχαία Ελλάδα (John, Donahue, & Kentle, 1991). Ο Θεόφραστος προσπαθεί να καταγράψει τριάντα διαφορετικές προσωπικότητες με βάση κάποιο ελάττωμα που εμφανίζεται στην κοινωνική τους συμπεριφορά. Είναι αξιοσημείωτο, ότι αυτοί οι 30 χαρακτήρες μπορούν να οργανωθούν με τέτοιο τρόπο, ώστε να ανταποκρίνονται στις σύγχρονες θεωρίες προσωπικότητας (John & Srivastava, 1999).

Σήμερα η εσωστρέφεια και η εξωστρέφεια κατατάσσονται στα πέντε βασικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μαζί με την ευσυνειδησία, τη συγκαταβατικότητα, τη συναισθηματική σταθερότητα και τη δεκτικότητα στην εμπειρία (Μοντέλο Πέντε Παραγόντων της Προσωπικότητας).

Ένας από τους πρώτους που διερεύνησε τις δυο αυτές διαστάσεις της προσωπικότητας ήταν ο Eysenck (1958). Τα χαρακτηριστικά που περιγράφουν τον

εσωστρεφή κι εξωστρεφή χαρακτήρα, έτσι όπως τα όρισε ο Eysenck, απεικονίζονται στον Πίνακα 1. Σύμφωνα με τον Eysenck, διάφορες βαθμίδες της συναισθηματικότητας - σταθερότητας και της εσωστρέφειας - εξωστρέφειας συνδυάζονται για να παραγάγουν προβλέψιμα σχήματα χαρακτηριστικών.

Για παράδειγμα ένα εσωστρεφές, αλλά σταθερό άτομο είναι πολύ πιθανό να είναι και αξιόπιστο, παρόλο που ένα εσωστρεφές αλλά συναισθηματικό άτομο πιθανόν να είναι αυστηρό και αγχώδες. Να σημειωθεί ότι τα χαρακτηριστικά που εμφανίζονται στο Τεταρτημόριο και δημιουργούνται από τη διασταύρωση αυτών των δύο διαστάσεων της προσωπικότητας αντιστοιχούν κατά προσέγγιση στους τέσσερις χαρακτήρες του Ιπποκράτη (μελαγχολικός, ευερέθιστος, φλεγματικός και αισιόδοξος) (Βοσνιάδου, 2006).

2.2 Οι έννοιες εσωστρέφεια-εξωστρέφεια κατά τον Jung

Ο Carl Jung προτείνει στη θεωρία του, ότι οι άνθρωποι παλεύουν με τις αντίπαλες δυνάμεις που βρίσκονται μέσα τους (Pervin & John, 2001). Αντίπαλες δυνάμεις είναι το πρόσωπο που δείχνουν στους άλλους και ο ιδιωτικός εαυτός, όπως επίσης και το αρσενικό και θηλυκό κομμάτι του εαυτού μας.

Σύμφωνα με τον Jung κάθε άνδρας κρύβει στην προσωπικότητα του ένα θηλυκό κομμάτι, ενώ κάθε γυναίκα ένα αρσενικό. Σημαντικό έργο για τη ζωή του ατόμου είναι να φέρει σε ενότητα τις δύο αντιτιθέμενες δυνάμεις, και αυτή η πάλη των αντίθετων πόλων μέσα του διαρκεί σε όλη τη ζωή (Pervin & John, 2001).

Ο Jung διακρίνει στο άτομο δύο βασικές στάσεις, την εσωστρέφεια και την εξωστρέφεια, οι οποίες χαρακτηρίζουν τον βασικό του προσανατολισμό (Κανελλοπούλου, 2007). Οι δύο αυτές στάσεις υπάρχουν στο άτομο, αλλά μία είναι αυτή που κυριαρχεί. Ο Jung (1971) προσπαθώντας να καταλάβει για ποιο λόγο υπάρχουν αυτοί οι δύο τύποι προσωπικότητας, ανέφερε ότι αυτό δεν μπορεί να συμβαίνει στη βάση μιας συνειδητής επιλογής, λόγω προσαρμογής σε κάποια αιτία, αλλά ότι τέτοια χαρακτηριστικά έχουν αναπτυχθεί εξαιτίας της αλληλεπίδρασης του ανθρώπου με το περιβάλλον.

Επιπροσθέτως, ο Jung υποστηρίζει πως ο άνθρωπος προσανατολίζεται στον κόσμο μέσα από τέσσερις λειτουργίες. Η πρώτη είναι η αίσθηση, που είναι η αντίληψη που προέρχεται από τις αισθήσεις του ατόμου και η δεύτερη είναι η σκέψη, με την οποία κατανοεί και δίνει νόημα. Η τρίτη λειτουργία είναι το συναίσθημα ενώ η τέταρτη είναι η διαίσθηση η οποία δίνει στο άτομο πληροφορίες για την ατμόσφαιρα που

περιβάλλει κάθε εμπειρία. Αυτές οι λειτουργίες σε συνδυασμό με την εσωστρέφεια – εξωστρέφεια, δίνουν αντίστοιχα εσωστρεφή ή εξωστρεφή σκέψη, συναίσθημα, αισθάνεσθαι και συναίσθημα (Jung, 1954).

2.3 Χαρακτηριστικά της εσωστρέφειας-εξωστρέφειας

Η εσωστρέφεια και η εξωστρέφεια είναι όροι που περιγράφουν πτυχές της προσωπικότητας ενός ατόμου. Επειδή δεν υπάρχει ένας ακριβής ορισμός, είναι προτιμότερο να προσδιορίσουμε τα δύο αυτά χαρακτηριστικά βάσει των διαφορών τους.

Παραδοσιακά, η εσωστρέφεια έχει οριστεί σαν εκείνη η προσωπικότητα που είναι πιο ήσυχη, κλειστή που εστιάζει προς τα μέσα, αντί προς τα έξω, σε αντίθεση με μια προσωπικότητα που είναι πιο ζωντανή και που εστιάζει προς τα έξω (John, Donahue, & Kentle, 1991). Ο Hogan και Cheek (1983) αναφέρουν ότι η αντιμετώπιση της εσωστρέφειας σαν συνέχεια της εξωστρέφειας ή το αντίθετο είναι προβληματική, επειδή η παρουσία ή απουσία της εσωστρέφειας δεν παρέχει ένδειξη παρουσίας ή απουσίας της εξωστρέφειας.

Οι εσωστρεφείς, μερικές φορές, χαρακτηρίζονται σαν άτομα που έχουν αποσυρθεί, παραιτηθεί, έχουν αναστολές, είναι ήσυχα και μη κοινωνικά (McAdams, 2000). Συνήθως προτιμούν επαγγέλματα που έχουν λιγότερη κοινωνική επαφή, όπως: καλλιτεχνικά, μαθηματικού τύπου, μηχανικοί, ερευνητές και συνήθως προτιμούν την ακρίβεια από την ταχύτητα.

Όπως ειπώθηκε, η εσωστρέφεια φαίνεται να επηρεάζει όλες τις πλευρές ενός ατόμου (Aron & Aron, 1997). Από την άλλη, η Laney (2002) όρισε την εσωστρέφεια σαν μία κατάσταση σύγχυσης, συχνές αλλαγές στην συμπεριφορά, δυσκολία επικοινωνίας, έκφραση αγχωδών συμπεριφορών, χαμηλή ενεργητικότητα, απόρριψη κοινωνικών τύπων και σποραδικά υψηλή ενεργητικότητα. Δηλαδή, με άλλα λόγια, η Laney παρουσιάζει μία εικόνα κλινικής κατάστασης για κάποιον που μπορεί να χαρακτηριστεί ως εσωστρεφής.

Η εσωστρέφεια σαν μία βασική παράμετρος της προσωπικότητας, μπορεί να επηρεάζει τη λειτουργία ενός ανθρώπου σε γνωστικό, κοινωνικό και οικονομικό επίπεδο (Wilt & Revelle, 2009). Μέσα σε αυτή τη διπολική κατηγοριοποίηση εσωστρέφειας - εξωστρέφειας, μερικοί ερευνητές διακρίνουν και τους αμφιστρεφείς, δηλαδή εκείνα τα άτομα που μπορεί να εκδηλώνουν είτε τις ακραίες συμπεριφορές, τόσο των εσωστρεφών όσο και των εξωστρεφών, είτε να emίπτουν στο μέσο του

διπόλου (Cohen & Schmidt, 1979).

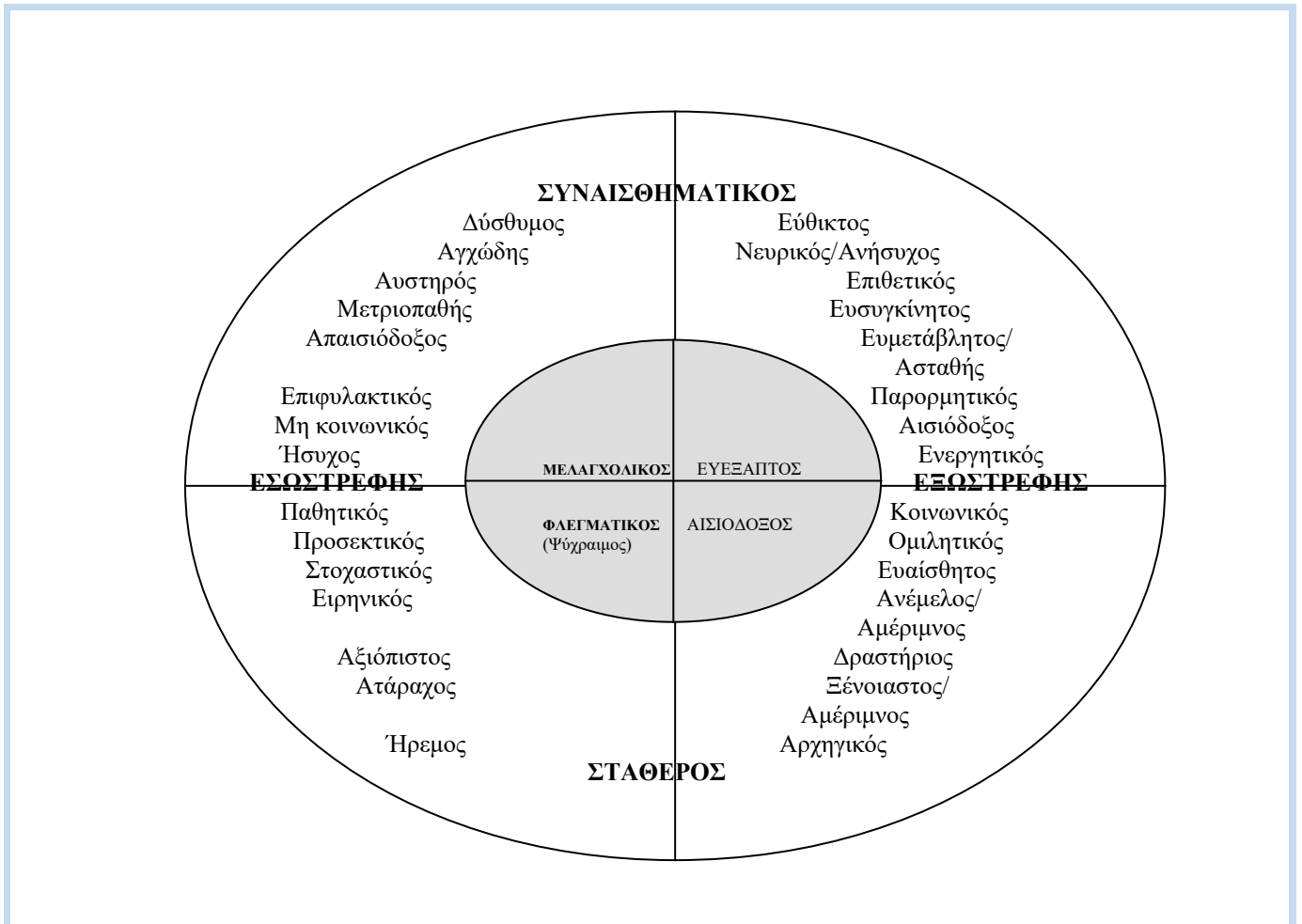
Οι εσωστρεφείς είναι άτομα που προσπαθούν να καταλάβουν τον κόσμο και το πώς λειτουργεί, πριν δράσουν. Μπορεί εύκολα να νιώσουν (αρνητική ή θετική) υπερδιέγερση από νέες ιδέες και από άγνωστα περιβάλλοντα. Συνήθως θέλουν το χρόνο τους, προκειμένου να επεξεργαστούν τις νέες πληροφορίες και εμπειρίες, ώστε να τις καταλάβουν και να αντιδράσουν σε αυτές (Tieger & Barron-Tieger, 1995).

Μπορεί οι εσωστρεφείς να εμφανίζονται σαν αντικοινωνικοί, αλλά στην ουσία, προτιμούν έναν διαφορετικό τρόπο κοινωνικοποίησης. Προτιμούν να κοινωνικοποιούνται μέσα σε μικρές ομάδες, ή και ένας προς έναν. Συνήθως προτιμούν να γνωρίζουν άτομα με πιο αργό ρυθμό, για να απορροφήσουν τις πληροφορίες και να τα καταλάβουν καλύτερα (Laney, 2002). Τα άτομα που είναι εσωστρεφή μπορεί να έχουν διαφορετικό τρόπο αντίληψης του κόσμου, τρόπο εκμάθησης, διαφορετικό τρόπο κριτικής ικανότητας και άλλες διαφορετικές κοινωνιομετρικές ικανότητες (Dunn & Dunn, 1978).

Οι εσωστρεφείς έχουν την τάση να αποκρύπτουν ή καλύτερα να μην αποκαλύπτουν τον εσωτερικό τους κόσμο και σπάνια αφήνουν άλλα άτομα να τα πλησιάσουν, κάτι το οποίο μπορεί να οδηγήσει κάποιους σε εσφαλμένα συμπεράσματα σχετικά με αυτούς και την προσωπικότητά τους. Τα άτομα που προτιμούν να εκδηλώνονται με έναν εσωστρεφή τρόπο, έχουν την τάση να επικεντρώνονται στο δικό τους εσωτερικό κόσμο, στις ιδέες και τις εμπειρίες τους. Συγκεντρώνουν τη σκέψη τους σε αφηρημένες έννοιες, εμφανίζουν δυσκολίες στην πρακτική σκέψη, είναι αρκετά συγκρατημένα στις σχέσεις τους με το εξωτερικό περιβάλλον.

Οι εξωστρεφείς, από την άλλη, θέλουν να γνωρίζουν τον κόσμο μέσα από την επαφή με τον κόσμο. Όσο περισσότερη επαφή, τόσο καλύτερα για αυτούς, αφού αντλούν την ενέργειά τους μέσα από την κοινωνική αλληλεπίδραση και τους αρέσει να συζητάνε τις ιδέες τους δυνατά με άτομα (Tieger & Barron-Tieger, 1995). Τα άτομα που προτιμούν να εκδηλώνονται με έναν εξωστρεφή τρόπο, έχουν την τάση να επικεντρώνονται στον εξωτερικό κόσμο και στα εξωτερικά γεγονότα. Κατευθύνουν την ενέργεια και την προσοχή τους προς τα έξω και αντλούν δύναμη από τα εξωτερικά γεγονότα, τα βιώματα και τις αλληλεπιδράσεις τους. Τα ποσοστά εσωστρεφών - εξωστρεφών κυμαίνονται από 30% έως 70% (Eysenck, 1959).

Πίνακας 1. Διαστάσεις της Προσωπικότητας σύμφωνα με το μοντέλο του Eysenck

Πηγή: Eysenck & Rachman, 1965

2.4 Έρευνες για την εσωστρέφεια και την εξωστρέφεια

Τεχνικές απεικόνισης του εγκεφάλου έχουν δείξει ότι στους εσωστρεφείς, ενεργοποιούνται εκείνες οι περιοχές που είναι υπεύθυνες για τη μνήμη και την επίλυση προβλημάτων. Αυτές οι περιοχές λαμβάνουν περισσότερη αιμάτωση. Στους εξωστρεφείς, το αίμα ακολουθεί ένα πιο σύντομο μονοπάτι στον εγκέφαλο, με αποτέλεσμα, πιθανόν, μία σκέψη στους εξωστρεφείς να ολοκληρώνεται πολύ πιο γρήγορα από ότι μία σκέψη στους εσωστρεφείς (Johnson, Wiebe, Gold, & al., 1999).

Επιπλέον, έχει βρεθεί ότι οι εξωστρεφείς έχουν μικρότερη δραστηριότητα στα εγκεφαλικά κύματα τύπου Άλφα σε σχέση με τους εσωστρεφείς (Johnson, Wiebe, Gold, & al., 1999). Επίσης, έχει βρεθεί ότι υπάρχει διαφοροποίηση αντιδράσεων από την

κατανάλωση π.χ. καφεΐνης σε συνδυασμό με αναλγητικά, η οποία μπορεί να αυξήσει την ευαισθησία σε πόνο σε εσωστρεφείς, αλλά όχι σε εξωστρεφείς (De Pascalis, 1993).

Οι Brebner και Cooper (1974) ανέφεραν ότι οι εξωστρεφείς τείνουν να κάνουν περισσότερα λάθη, όσον αφορά τον χρόνο αντίδρασης σε ερεθίσματα πειραμάτων, ενώ άλλοι ερευνητές έδειξαν ότι κάτι τέτοιο ισχύει μόνο σε ακραίες καταστάσεις (Anitei, Chraif, Schuhfried & Sommer, 2011).

Εκτός από τις διαφορές στην εγκεφαλική λειτουργία έρευνες έχουν δείξει διαφορές και στην κοινωνική αλληλεπίδραση. Μία έρευνα από τον Thorne (Furnham, 1990) που χρησιμοποίησε σε ζευγάρια εσωστρεφείς με εξωστρεφείς, εσωστρεφείς με εσωστρεφείς, και εξωστρεφείς με εξωστρεφείς, έδειξε ότι στο ζευγάρι εσωστρεφείς με εσωστρεφείς, η συζήτηση έγινε γύρω από το κεντρικό πρόβλημα, ενώ στο ζευγάρι εξωστρεφείς με εξωστρεφείς, η συζήτηση έγινε γύρω από διάφορα θέματα και υπήρχε περισσότερο κοινό έδαφος.

Ο Furnham (1990) συμπέρανε ότι οι εξωστρεφείς μιλάνε πιο πολύ, μετακινούνται περισσότερο από θέμα σε θέμα και παίρνουν μεγαλύτερα ρίσκα στη συζήτηση από ότι οι εσωστρεφείς. Από την άλλη, παρατήρησε, ότι οι εσωστρεφείς είναι πιο προσεκτικοί με το λόγο, πιο επικεντρωμένοι στον τρόπο που χρησιμοποιούν τις λέξεις και την προφορά. Άλλα ερευνητικά δεδομένα δείχνουν πως οι εξωστρεφείς τείνουν να διατηρούν βλεμματική επαφή περισσότερο απ' ότι οι εσωστρεφείς κατά τη διάρκεια κοινωνικών αλληλεπιδράσεων (Larsen & Shackelford, 1996), ίσως γιατί είναι πιο εξοικειωμένοι με αυτή.

Επίσης, διαφορές παρατηρούνται και στις σχέσεις εσωστρεφών-εξωστρεφών ως προς τις σχέσεις τους με το άλλο φύλο. Ο Nettle (2005) παρατήρησε πως οι άνθρωποι που είναι εξωστρεφείς τείνουν να έχουν περισσότερους ερωτικούς συντρόφους και πιο εύκολα εγκαταλείπουν μια σχέση για μια νέα. Καθώς οι εξωστρεφείς είναι πιο επιρρεπείς στην οικογενειακή αστάθεια, λόγω των σύντομης διάρκειας σχέσεων που συνάπτουν, αυτό δημιουργεί προβλήματα στην απόκτηση απογόνων (Nettle, 2006).

Μια ακόμη σημαντική διάσταση που έχει ερευνηθεί είναι αυτή των τύπων προσωπικότητας και των αισθητηρίων τρόπων μάθησης. Σε μελέτη της η Ζενάκου (2011) ανέφερε ότι ο οπτικός τύπος μάθησης εμφανίζει χαρακτηριστικά εσωστρεφούς συμπεριφοράς, ενώ ο ακουστικός τύπος μάθησης εκδηλώνει χαρακτηριστικά εξωστρεφούς συμπεριφοράς.

Χαρακτηριστικά αναφέρει «Ο Οπτικός τύπος, που προσλαμβάνει τις πληροφορίες μέσω των οπτικών ερεθισμάτων και έχει την τάση να περιγράφει τις

εικόνες με πολλές λεπτομέρειες, εμφανίζεται να έχει χαρακτηριστικά των τύπων προσωπικότητας που δίνουν έμφαση στη σκέψη και το συναίσθημα και προσανατολίζεται περισσότερο σε ερεθίσματα ενσωματωμένα στο πεδίο γνώσης. Αυτός ο οπτικός τύπος χαρακτηρίζεται από εσωστρέφεια, παρακολουθεί τα γεγονότα από απόσταση και λαμβάνει αποφάσεις μετά από ώριμη σκέψη και αξιοποίηση της υψηλής κρίσης του» (Ζενάκου, 2011, σ. 232).

Οι αισθητήριοι τρόποι μάθησης φαίνεται να διαφοροποιούνται μεταξύ εσωστρεφών και εξωστρεφών ατόμων. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι τα άτομα που προσεγγίζουν τη γνώση και τις πληροφορίες μέσω οπτικών ερεθισμάτων, βιώνουν τις καταστάσεις, ταυτίζονται και εμπλέκονται σε αυτές και αποδίδουν καλύτερα όταν μελετούν μόνοι τους, χωρίς έντονες αλληλεπιδράσεις με εξωτερικά ερεθίσματα.

Στον αντίποδα, οι ακουστικοί τύποι, δηλαδή αυτοί οι οποίοι μαθαίνουν καθώς ακούνε τους άλλους, παρουσιάζουν τα χαρακτηριστικά του εξωστρεφής, είναι αρκετά αισθητηριακοί και σκεπτόμενοι και αντιδρούν στα συναισθήματα των άλλων. Σε αντίθεση με τους οπτικούς, οι οποίοι προσανατολίζονται προς εσωτερικά ερεθίσματα, οι ακουστικοί τύποι μάθησης είναι εξωστρεφείς τύποι, κατευθύνουν την ενέργεια και την προσοχή τους προς τα έξω.

2.4.1 Εσωστρέφεια και εξωστρέφεια κατά τον Eysenck

Ο Eysenck (1992) διακρίνει αρχικά δύο βασικές διπολικές διαστάσεις της προσωπικότητας, την εσωστρέφεια - εξωστρέφεια και το νευρωτισμό (σταθερός - ασταθής), οι οποίες περιγράφηκαν αρχικά το 1947. Παλαιότεροι δύο Έλληνες ιατροί, ο Ιπποκράτης και Γαληνός, προσπάθησαν να διακρίνουν τέσσερις βασικές διαστάσεις όπου συνδυαζόμενες, δημιουργούν τις διαφορετικές προσωπικότητες στους ανθρώπους, όπως: ο αιματώδης, ο φλεγματικός, ο χολερικός και ο μελαγχολικός (Guilford, & Guilford, 1936).

Η σχέση των δύο αυτών βασικών διαστάσεων της προσωπικότητας με τους τέσσερις μείζονες ιδιοσυγκρασιακούς τύπους, που είχαν διακρίνει οι Έλληνες ιατροί Ιπποκράτης και Γαληνός, και μ' ένα ευρύτερο φάσμα χαρακτηριστικών της προσωπικότητας παρουσιάζεται στον Πίνακα 1.

Αργότερα, τη δεκαετία του 1970, στις δύο αρχικές διαστάσεις ο Eysenck πρόσθεσε και μια τρίτη, την οποία αποκάλεσε Ψυχωτισμό. Με βάση το μοντέλο αυτό αναπτύχθηκε η θεωρία των τριών παραγόντων της προσωπικότητας, ευρύτερα γνωστή με το αρκτικόλεξο Π-E-N.

Αυτή η διπολική διάσταση της εξωστρέφειας και της εσωστρέφειας (Eysenck, 1992) κινείται όπως είναι φυσικό σε δυο διαφορετικούς άξονες. Η εσωστρέφεια αντιστοιχεί στον εσωτερικό κόσμο του ατόμου, στρέφει την προσοχή του στις εσωτερικές του εμπειρίες και στην εξωστρέφεια, όπου το άτομο εστιάζει την προσοχή του προς το εξωτερικό περιβάλλον και τα άτομα μέσα σε αυτό. Τα άτομα που χαρακτηρίζονται ως εσωστρεφή είναι ήσυχα και επιφυλακτικά, ενώ τα εξωστρεφή άτομα είναι κοινωνικά και ανοιχτά σε καινούριες γνωριμίες.

Πιο συγκεκριμένα, ο Eysenck (1959) αναγνώρισε δύο τύπους εσωστρέφειας - εξωστρέφειας. Τους σταθερούς ή μη σταθερούς εσωστρεφείς - εξωστρεφείς. Σύμφωνα με αυτόν, οι ασταθείς εξωστρεφείς είναι άτομα που είναι ανήσυχα, επιθετικά, διεγερμένα, οπτιμιστικά και ενεργά, ενώ οι σταθεροί εξωστρεφείς είναι κοινωνικοί, «έξω καρδιά», ομιλητικοί, ζωντανοί και δείχνουν χαρακτηριστικά αρχηγικά. Οι ασταθείς εσωστρεφείς είναι αγχωτικοί, «δυσκοίλιοι» χαρακτήρες, πεσιμιστικοί, κλειστοί, μη κοινωνικοί και ήσυχοι, ενώ οι σταθεροί εσωστρεφείς είναι παθητικοί, προσεκτικοί, σκεπτικοί, ειρηνικοί, ελεγχόμενοι, αξιόπιστοι και ήρεμοι.

Ο Eysenck (1959) ήταν από τους πρώτους που προσπάθησε να περιγράψει τα κεντρικά χαρακτηριστικά για εσωστρεφείς - εξωστρεφείς και για αυτό το λόγο ανέπτυξε μία σειρά από ερωτηματολόγια που ήταν δυνατόν να μετρήσουν το επίπεδο εσωστρέφειας - εξωστρέφειας.

Τα ερωτηματολόγια που σχεδίασε ο Eysenck είναι: i) Το Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας του Maudsley, ii) την Κλίμακα Προσωπικότητας του Eysenck και iii) το Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας του Eysenck.

Στη θεωρία του ο Eysenck (1990) υποστηρίζει ότι το δίπολο εσωστρέφεια - εξωστρέφεια υπάρχει λόγω ατομικών διαφορών που προκύπτουν από τη νευροφυσιολογική λειτουργία και έχουν κληρονομική και κοινωνική βάση. Υποστήριξε ότι οι εξωστρεφείς πρέπει να έχουν δυνατή νευρική αναστολή, που σημαίνει ελαφρά χαμηλότερο βασικό βαθμό διέγερσης. Η διέγερση, από πλευράς φυσιολογίας, είναι ο βαθμός στον οποίο το σώμα και το μυαλό μας είναι σε εγρήγορση και ετοιμότητα να αντιδράσουν σε ένα ερέθισμα. Αυτό ποικίλλει για όλους μας κατά τη διάρκεια της ημέρας (για παράδειγμα, η μετάβαση από τον ύπνο στον ξύπνιο, συνήθως με τη βοήθεια του καφέ) και σε διαφορετικές περιστάσεις (για παράδειγμα, η ποδηλασία σε ώρα αιχμής βοηθάει την εγρήγορση, ενώ ένα αμφιθέατρο με πολλή ζέστη μειώνει την εγρήγορση).

Το αποτέλεσμα είναι ότι η διέγερση εξωστρεφών ατόμων, μέσω

δραστηριότητας, να γίνεται πιο δύσκολα, χρειάζεται δηλαδή να προσπαθούν λίγο παραπάνω για να φτάσουν το επίπεδο που οι άλλοι θεωρούν φυσιολογικό και ευχάριστο χωρίς να κάνουν τίποτα. Άρα, επιζητούν περισσότερο ερέθισμα για να διεγερθεί το νευρικό τους σύστημα. Από εκεί προκύπτει και η ανάγκη τους για συντροφιά, η αναζήτηση νέων εμπειριών και ρισκίνδυνων δραστηριοτήτων.

Αντίθετα, οι πολύ εσωστρεφείς άνθρωποι πρέπει να έχουν αδύναμη νευρική αναστολή, που σημαίνει υψηλότερο βασικό βαθμό διέγερσης. Αυτό σημαίνει πως θεωρούν ότι βρίσκονται σε μεγάλη εγρήγορση από πράγματα που οι άλλοι θεωρούν απλώς ευχάριστα και διασκεδαστικά, οπότε η διέγερσή τους μέσω δραστηριότητας γίνεται πιο εύκολα. Γι' αυτό και αναζητούν τις ήσυχες συζητήσεις περί σημαντικών θεμάτων, επιδιώκουν να είναι μόνοι τους και σε γνώριμα περιβάλλοντα.

Ο Thomas (1995) παρατηρεί σχετικά ότι είναι σαν να υπάρχει ένα εσωτερικό «κουμπί έντασης» της φωνής που, ενώ για τους εσωστρεφείς είναι μονίμως γυρισμένο πολύ ψηλά, για τους εξωστρεφείς είναι γυρισμένο πολύ χαμηλά, και η καθημερινή συμπεριφορά τους να πρέπει να παρέχει αντίστοιχα αντισταθμίσιμα.

2.4.2 Εσωστρέφεια και εξωστρέφεια κατά τον Gray

Ο Γκρέυ (Gray, 1982) προσπάθησε να δημιουργήσει μία βιολογική θεώρηση της εξωστρέφειας - εσωστρέφειας βασιζόμενος σε έρευνες με αντικείμενο τα ζώα. Συγκεκριμένα, τα ποντίκια φοβούνται να βρίσκονται σε ανοιχτά μέρη. Επιλεκτικές διασταυρώσεις οδήγησαν στο να παραχθούν ποντίκια με υψηλά επίπεδα αγχωτικής δραστηριότητας, όταν βρίσκονται σε ανοιχτά μέρη, σε σχέση με ποντίκια με χαμηλά επίπεδα αγχωτικής δραστηριότητας, όταν βρίσκονται σε ανοιχτά μέρη. Τα πρώτα έδειχναν να μαθαίνουν καλύτερα σε διαδικασίες που υπήρχε τιμωρία από ότι τα δεύτερα (μη αντιδραστικά ποντίκια).

Ο Γκρέυ (Gray, 1982) κατέληξε στη θεωρία του περί Ευαισθησίας στην Ενίσχυση. Πρότεινε την ύπαρξη τριών συστημάτων: (1) το σύστημα συμπεριφορικής ανάσχεσης, ευαίσθητο στα εξαρτημένα αρνητικά ερεθίσματα ή σε νέα, υψηλής έντασης ερεθίσματα, (2) το σύστημα πάλης ή φυγής, ευαίσθητο σε μη-εξαρτημένα αρνητικά ερεθίσματα και (3) το σύστημα συμπεριφορικής προσέγγισης, ευαίσθητο σε εξαρτημένα θετικά ερεθίσματα, που παίζει μεσολαβητικό ρόλο στην εκδήλωση παρορμητικότητας.

Το σύστημα αυτό αν και δύσκολο να εφαρμοστεί για την έρευνα της εξωστρέφειας, αφού βασίστηκε σε δεδομένα από έρευνες με αντικείμενο τα ζώα,

παρόλα αυτά μπορεί να περιγράψει και να προβλέψει τη μάθηση και το πώς επηρεάζεται αυτή, σε σχέση με την εξωστρέφεια.

Οι εξωστρεφείς είναι πιο ευαίσθητοι στην επιβράβευση, από ότι οι εσωστρεφείς, και με πολύ πιο γρήγορο τρόπο θα συνδυάσουν την επιβράβευση με το σχετικό ερέθισμα (Matthews & Gilliland, 1999).

2.4.3 Εσωστρέφεια και εξωστρέφεια κατά τον Cattell

Ο Cattell (1965) όρισε την προσωπικότητα ως το γεγονός που επιτρέπει μία πρόβλεψη, τι θα κάνει ένα άτομο σε μία δοσμένη κατάσταση, ενώ όρισε τα χαρακτηριστικά της ως το τι θα κάνει ένα άτομο σε μία δοσμένη κατάσταση (Cloninger, 2009).

Κατά τον Cattell (1965), μεταξύ των πολλών πιθανών διακρίσεων ανάμεσα στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας, δύο έχουν ιδιαίτερη σημασία. Η πρώτη είναι ανάμεσα στα χαρακτηριστικά των ικανοτήτων, τα χαρακτηριστικά της ιδιοσυγκρασίας και τα δυναμικά χαρακτηριστικά και η δεύτερη διάκριση είναι ανάμεσα στα επιφανειακά και τα πηγαία χαρακτηριστικά.

Στην έρευνά του, ο Cattell χρησιμοποίησε τρεις πηγές δεδομένων: τα πραγματικά δεδομένα, τα δεδομένα ερωτηματολογίου και τα δεδομένα αντικειμενικών δοκιμασιών (βλ. Pervin & John, 1999). Τα πραγματικά δεδομένα σχετίζονται με τη συμπεριφορά σε αληθινές, καθημερινές καταστάσεις, όπως είναι η απόδοση στο σχολείο, τα δεδομένα ερωτηματολογίου περιλαμβάνουν δεδομένα από αυτο-αναφορές ή απαντήσεις σε ερωτηματολόγια και τα δεδομένα αντικειμενικών δοκιμασιών περιλαμβάνουν μικρογραφίες καταστάσεων, στις οποίες εκδηλώνεται μια συμπεριφορά, όπου το υποκείμενο αγνοεί τη σχέση ανάμεσα στην αντίδραση και το χαρακτηριστικό της προσωπικότητας το οποίο μετριέται (Ποταμιάνος, 1997. Pervin & John, 1999).

Ο Cattell χρησιμοποιώντας μια μαθηματική τεχνική, την παραγοντική ανάλυση προσπάθησε να εξετάσει ποιοι τύποι συμπεριφοράς τείνουν να συνυπάρχουν στα ίδια άτομα. Αποτέλεσμα αυτής της ανάλυσης ήταν το λεγόμενο Ερωτηματολόγιο Προσωπικότητας των 16 παραγόντων (Ερωτηματολόγιο των 16 Παραγόντων της Προσωπικότητας). Κατέληξε σε 16 παράγοντες κοινούς, σταθερούς κι ανεξάρτητους μεταξύ τους. Μεταξύ αυτών των παραγόντων ένας ήταν και η εσωστρέφεια - εξωστρέφεια (Cattell, 1957).

2.4.4 Εσωστρέφεια και η εξωστρέφεια κατά τον Cheek

Οι Grimes, Cheek, Norem και Brown (2011) χρησιμοποίησαν ένα μεγάλο αριθμό από σύγχρονα τεστ προσωπικότητας και διεξήγαγαν έρευνα όπου έκαναν ερωτήσεις σε περίπου 500 ενήλικες μεταξύ 18 και 70 ετών, για το πώς σκέφτονταν την απομόνωση και τη μοναξιά ή για το αν είχαν την τάση να ονειροπολούν.

Κατέληξαν στο ότι δεν υπάρχει μόνο ένας τρόπος να είναι κανείς εσωστρεφής, αλλά υπάρχουν τέσσερα είδη εσωστρέφειας: η κοινωνική εσωστρέφεια, η γνωστική εσωστρέφεια, η αγχωτική εσωστρέφεια και η συγκρατημένη εσωστρέφεια¹.

Από τα αρχικά γράμματα των τεσσάρων αυτών χαρακτηριστικών, ο Cheek δημιούργησε το μοντέλο ΣΤΑΡ (ελληνικά ΚΓΑΣ). Σύμφωνα με το μοντέλο αυτό σε ένα άτομο μπορεί να υπερτερεί έντονα το ένα χαρακτηριστικό ή να είναι ένα μίγμα διαφόρων χαρακτηριστικών. Ακολουθεί η περιγραφή για το κάθε είδος της εσωστρέφειας που μπορεί να χαρακτηρίζει κάποιον:

1) Κοινωνική Εσωστρέφεια. Η κοινωνική εσωστρέφεια, συνήθως συναντάται σε άτομα που προτιμούν να συναναστρέφονται με μικρές ομάδες ατόμων, παρά με μεγαλύτερες. Μερικές φορές, όμως, προτιμάται η απόλυτη απομόνωση του ατόμου, διαβάζοντας ένα βιβλίο σπίτι ή παίζοντας παιχνίδια στον υπολογιστή. Βέβαια, δεν έχει να κάνει με κάποιο ντροπαλό άτομο, που αγχώνεται και δεν νιώθει άνετα σε μέρη με πολύ κόσμο. Πρόκειται απλά για ανθρώπους που απολαμβάνουν τη μοναξιά τους και προτιμούν τους «λίγους και καλούς». Είναι οι «κλισέ» τύποι των εσωστρεφών. Τους αρέσει να είναι μόνοι, προτιμούν να μη συναναστρέφονται πολύ κόσμο, αλλά να είναι σε μικρές/κλειστές ομάδες.

Οι κοινωνικά εσωστρεφείς αντλούν την ενέργειά τους από το να είναι μόνοι, διότι η συναναστροφή με άλλους τους πιέζει συναισθηματικά, ψυχικά (νοητικά) και καμιά φορά σωματικά. Αυτός ο τύπος συγγέεται συχνά με το συνεσταλμένο, αλλά το να είναι κανείς κοινωνικά εσωστρεφής δε σημαίνει ότι είναι και ντροπαλός ή διακατέχεται από κοινωνικό άγχος/φοβίες, απλά το εσωστρεφές άτομο προτιμά να περνά χρόνο μόνο του παρά να ξοδεύει χρόνο με άλλους ανθρώπους.

2) Γνωστική Εσωστρέφεια. Η εσωστρέφεια αυτή επικεντρώνεται στη σκέψη, είναι ένας λίγο πιο καινούριος όρος. Τα άτομα που παρουσιάζουν μεγάλα ποσοστά

¹Four Meanings of Introversion: Social, Thinking, Anxious, and Inhibited Introversion (Grimes, Cheek & Norem, 2011).

εσωστρέφειας γύρω από τη σκέψη, παρουσιάζουν μια απροθυμία να παρευρεθούν σε μεγάλες κοινωνικές εκδηλώσεις, κάτι που δεν παρουσιάζουν εκείνοι με υψηλότερα τα ποσοστά κοινωνικής εσωστρέφειας. Αντιθέτως, είναι ντροπαλοί, ενδοσκοπικοί και σκεπτικοί. Εν ολίγοις, ζουν στον δικό τους φανταστικό κόσμο, χωρίς όμως, κάποια έννοια νεύρωσης. Ένας εσωστρεφής αυτής της κατηγορίας είναι κάποιος που του αρέσει να σκέπτεται, για τα πάντα μα και για τίποτα. Με το συλλογισμό, την ανάλυση καταστάσεων, τις συνομιλίες και τις αναμνήσεις καταπιάνεται αυτός ο τύπος εσωστρεφής. Ο Cheek λέει πως αυτός ο εσωστρεφής είναι ικανός να χαθεί σ' έναν εσωτερικό, φανταστικό κόσμο που δε μοιάζει ή δεν έχει σχέση με το νευρωτισμό. Είναι απλώς ένας ευφάνταστος και δημιουργικός τρόπος.

3) Αγχωτική Εσωστρέφεια. Εκείνοι που παρουσιάζουν αγχωτική εσωστρέφεια , αναζητούν την απομόνωση, καθώς αισθάνονται αρκετά άβολα μπροστά σε πολύ κόσμο. Τα άτομα αυτά αγχώνονται σε κοινωνικές καταστάσεις. Δε θα απομακρυνθούν από το πάρτι επειδή τους αρέσει να απολαμβάνουν τη μοναξιά, αλλά επειδή υπείσρχονται σε μια έντονη κατάσταση άγχους, αυτο-συνειδησίας / αμηχανίας ακόμη και στη σκέψη να εμπλακούν σε κοινωνικές καταστάσεις.

Αυτός ο τύπος εσωστρεφής ανησυχεί για προηγούμενες κοινωνικές συσχετίσεις / αλληλεπιδράσεις και για το λόγο που τα πράγματα είναι έτσι όπως είναι. Η αμηχανία και η ντροπή τους οφείλεται στο γεγονός ότι δεν αισθάνονται αυτοπεποίθηση για τον εαυτό τους. Συναισθήματα που δεν εξαφανίζονται, ακόμη και όταν μένουν μόνοι. Γι' αυτό έχουν την τάση να σκέφτονται ξανά και ξανά τις δυσάρεστες καταστάσεις στο μυαλό τους και να έχουν ένα μόνιμο άγχος.

Η θεραπεία και η συμβουλευτική μπορεί να είναι πολύ χρήσιμες για την εξεύρεση στρατηγικών αντιμετώπισης του άγχους, για τη δημιουργία κοινωνικής εμπιστοσύνης / αυτοπεποίθησης και μετακίνησής τους έξω από το κουτί της αγχωτικής εσωστρέφειας.

4) Συγκρατημένη Εσωστρέφεια. Το λιγότερο γνωστό είδος εσωστρέφειας. Οι εσωστρεφείς αυτού του τύπου χρειάζονται κάποιο χρόνο για “να ζεσταθούν”. Μπορεί να απολαμβάνουν την παρέα ανθρώπων, αλλά μόνο αφού συνηθίσουν την κατάσταση και τους ανθρώπους. Όσοι παρουσιάζουν τη συγκρατημένη εσωστρέφεια, είναι ιδιαίτερα συνεσταλμένοι. Κύριο χαρακτηριστικό τους είναι ότι παρατηρούν και σκέφτονται πολύ πριν μιλήσουν ή πράξουν κάτι, γι' αυτό και είναι λίγο πιο αργοί στις κινήσεις τους. Στον Πίνακα 2 παρουσιάζονται οι βασικές ομοιότητες και διαφορές των θεωρητικών προσεγγίσεων που προηγήθησαν.

2.5 Η εσωστρέφεια, η εξωστρέφεια και η θεωρία του νου

Οι διαφορές που εμφανίζονται μεταξύ τους τα εσωστρεφή κι εξωστρεφή άτομα μπορεί να χρησιμεύσουν για την πρόβλεψη της επίδοσής τους σε δοκιμασίες που εξετάζουν τη θεωρία του νου. Επειδή οι εσωστρεφείς είναι πιο απασχολημένοι με τις δικές τους σκέψεις, από ό,τι οι εξωστρεφείς, θα μπορούσε να υποθεθεί ότι ενδέχεται να καταβάλλουν περισσότερη ενέργεια όταν απαιτείται από αυτούς να συνάγουν συμπεράσματα για τις σκέψεις των άλλων ανθρώπων. Για παράδειγμα, είναι πιθανό οι εσωστρεφείς να έχουν δυσκολία να περιορίσουν τη δική τους οπτική γωνία για να υιοθετήσουν την οπτική θεώρηση που έχουν οι άλλοι για τα πράγματα. Επιπλέον, αυτή η εστίαση στον εαυτό τους, σε συνδυασμό με την τάση για μειωμένη βλεμματική επαφή, συγκριτικά με τους εξωστρεφείς, θα μπορούσε ενδεχομένως να κάνει προβληματικό τον εντοπισμό των συναισθηματικών καταστάσεων στις οποίες βρίσκονται άλλοι άνθρωποι.

Κάτι ανάλογο παρατηρείται σε ασθενείς που παρουσιάζουν βλάβη στην αμυγδαλή. Αυτοί οι ασθενείς έχουν δυσκολία να εντοπίσουν σύνθετα συναισθήματα από εικόνες όπου φαίνονται ολόκληρα τα πρόσωπα των ατόμων και εικόνες όπου φαίνονται μόνο τα ζεύγη των ματιών τους. Αυτό μπορεί να συμβαίνει επειδή αποτυγχάνουν να εστιάσουν μόνο στην περιοχή των ματιών, όταν βλέπουν ένα πρόσωπο, και να ξοδεύουν περισσότερο χρόνο παρατηρώντας άλλα σημεία του προσώπου (Adolphs, Baron-Cohen, & Tranel, 2002). Τα μάτια είναι το κλειδί για τον εντοπισμό της έκφρασης κάποιου συναισθήματος, με αποτέλεσμα ελλείμματα στην προσοχή μπορεί να προκαλέσουν δυσκολία στην ερμηνεία των συναισθημάτων. Λαμβάνοντας υπόψη πόσο σημαντικό είναι στη θεωρία του νου να αντιλαμβανόμαστε την προοπτική των άλλων και να συνάγουμε συμπεράσματα για το τι νιώθουν, μπορούμε να συμπεράνουμε πως οι εσωστρεφείς δε σημειώνουν τόση επιτυχία σε έργα θεωρίας του νου, σε σύγκριση με τους εξωστρεφείς. Αν η επίδοση σε έργα θεωρίας του νου σχετίζεται με τις κοινωνικές δεξιότητες του εσωστρεφή, αυτό μπορεί να είναι ενδεικτικό της ύπαρξης πρόσθετων δυσκολιών, αφού τα βιβλιογραφικά δεδομένα κάνουν λόγο για μεγαλύτερη επιτυχία των εσωστρεφών σε μοναχικές κι απρόσωπες δραστηριότητες, που δεν απαιτούν την κοινωνική συνδιαλλαγή (Guilford, 1934).

Πίνακας 2. Θεωρίες χαρακτηριστικών και παραγόντων (Eysenck, Cattell, Gray, Cheek)

Μοντέλα	Ομοιότητες	Διαφορές
Eysenck	<p>Ο Eysenck και ο Cattell παρουσιάζουν τις ακόλουθες ομοιότητες στο θεωρητικό τους μοντέλο για την προσωπικότητα:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ενστερνίζονται τη θεωρία των 3 παραγόντων της προσωπικότητας - τονίζουν λίγα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας - δε χρησιμοποιούν την έννοια του κινήτρου 	<ul style="list-style-type: none"> - Θεωρία 3 παραγόντων της προσωπικότητας -τόνισε λίγα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας -δε χρησιμοποιεί την έννοια του κινήτρου -αποδοκιμάζει έντονα την ψυχαναλυτική θεωρία -αφοσιώθηκε ειδικά στην εφαρμογή της συμπεριφορικής θεραπείας στην παθολογική συμπεριφορά
Cattell	<ul style="list-style-type: none"> -αποδοκιμάζουν έντονα την ψυχαναλυτική θεωρία -αφοσιώθηκαν ειδικά στην εφαρμογή της συμπεριφορικής θεραπείας στην παθολογική συμπεριφορά 	<ul style="list-style-type: none"> - Θεωρία 16 παραγόντων της προσωπικότητας -έδωσε έμφαση σε πολλά χαρακτηριστικά της προσωπικότητας -διερευνά τη σχέση ανάμεσα στα χαρακτηριστικά και τα κίνητρα -είναι λιγότερο απορριπτικός της ψυχαναλυτικής θεωρίας - δε χρησιμοποίησε καμιά συγκεκριμένη μορφή ψυχοθεραπείας
Gray	<p>Πρότεινε την ύπαρξη 3 συστημάτων όπως και ο Eysenck</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Αντικείμενο έρευνας τα ζώα κι όχι άνθρωποι -Αδυναμία να εξηγήσει τα ευρήματα από ηλεκτροεγκεφαλογραφήματα και ανταπόκριση σε ερεθίσματα
Cheek	<p>Χρήση παραγοντικής ανάλυσης για τον καθορισμό των τεσσάρων ειδών της εσωστρέφειας</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Διέκρινε 4 είδη εσωστρέφειας -Εμπνεύστηκε από τη θεωρία του Jung - Οι έννοιες εσωστρέφεια-εξωστρέφεια είναι διαστάσεις πάνω στο ίδιο συνεχές κι όχι αντίθετες έννοιες

2.6 Η παρούσα έρευνα – Στόχοι και ερευνητικά ερωτήματα

Στόχος της παρούσας εργασίας ήταν να εξετάσει τη σχέση ανάμεσα σε διαστάσεις της προσωπικότητας και στη θεωρία του νου σε δείγμα τυπικών ενηλίκων. Μέχρι σήμερα, ελάχιστες ερευνητικές απόπειρες έχουν γίνει στο πεδίο αυτό. Πιο συγκεκριμένα, η έρευνα θα εξετάσει τη σχέση ανάμεσα σε διαστάσεις της προσωπικότητας, την εσωστρέφεια και την εξωστρέφεια, με την επίδοση των συμμετεχόντων σε μια σειρά από δοκιμασίες θεωρίας του νου. Για τη μέτρηση της εσωστρέφειας και της εξωστρέφειας χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες υποκλίμακες σταθμισμένων ερωτηματολογίων που αξιολογούν την προσωπικότητα. Για την αξιολόγηση της ΘτΝ, χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες ατομικές δοκιμασίες (δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”, έργο «παράξενες ιστορίες» κ.ά.), με τις οποίες αξιολογείται η κατανόηση νοητικών καταστάσεων των άλλων και η πρόβλεψη – με βάση αυτές– της συμπεριφοράς τους.²

Τα ερευνητικά ερωτήματα όπως διαμορφώθηκαν μετά από την βιβλιογραφική ανασκόπηση είναι τα ακόλουθα:

1. Υπάρχει συσχέτιση ανάμεσα στις υπό διερεύνηση διαστάσεις της προσωπικότητας και στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στις δοκιμασίες θεωρίας του νου;
2. Πώς επιδρά η ηλικία και το φύλο στη σχέση μεταξύ θεωρίας του νου και στις υπό διερεύνηση διαστάσεις της προσωπικότητας;

²Όλα τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα επιλέχθηκαν και προσαρμόστηκαν στα ελληνικά από την επιβλέπουσα της παρούσας διπλωματικής εργασίας, κ. Πλουσία Μισαηλίδη, στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ερευνητικής μελέτης που σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε από την κ. Μισαηλίδη (Misailidi, 2016), θέμα της οποίας είναι η σχέση της εσωστρέφειας-εξωστρέφειας με την θεωρία του νου στους ενήλικες.

ΜΕΡΟΣ Β΄: ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3. ΜΕΘΟΔΟΣ

3.1 Συμμετέχοντες

Στην έρευνα έλαβαν μέρος 129 φοιτητές (από 18 έως 38 ετών), εκ των οποίων οι 67 ήταν γυναίκες (51.9 %) και οι 62 άντρες (48.1%). Ο μέσος όρος ηλικίας του δείγματος ήταν $M = 20.78$ έτη ($SD = 3.65$ έτη).

Οι φοιτητές φοιτούσαν σε Τμήματα Σχολών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Πιο συγκεκριμένα 1 (0.8 %) φοιτούσε στην Ιατρική Σχολή, 9 (7.0 %) φοιτούσαν στο Τμήμα Πληροφορικής, 14 (10.9 %) ήταν φοιτητές του Μαθηματικού Τμήματος, 5 (3.9 %) φοιτούσαν στο Τμήμα Φυσικής, 6 (4.7 %) στο φοιτούσαν στο Τμήμα Χημείας, 3 (2.3 %) ήταν φοιτητές Φιλολογίας, 1 (0.8 %) ήταν φοιτητής στο Ιστορικό / Αρχαιολογικό, 6 (4.7 %) φοιτούσαν στο ΦΠΨ, 76 (58.9 %) φοιτούσαν στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, 5 (3.9 %) ήταν φοιτητές στο Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών και 3 (2.3 %) σε άλλες σχολές.

Στην πλειονότητά τους οι συμμετέχοντες φοιτούσαν στο Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης και προέρχονταν από οικογένειες που εκπροσωπούσαν το μεσαίο και το χαμηλό κοινωνικο-οικονομικό-μορφωτικό επίπεδο. Η κατανομή των συμμετεχόντων ως προς την ηλικία παρουσιάζεται στον Πίνακα 3:

Πίνακας 3. Κατανομή των συμμετεχόντων ως προς την ηλικία

Ηλικία	Συχνότητα	%
18-22 ετών	100	78.30
23- 27 ετών	20	15.60
28- 38 ετών	9	6.10
<i>N</i>	129	100

3.2 Ερευνητικά εργαλεία

Ακολούθως παρουσιάζονται οι κλίμακες και οι δοκιμασίες που αξιοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα. Όλες οι κλίμακες και λοιπά εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα έχουν επιλεγεί και προσαρμοσθεί από την κ. Πλουσία Μισαηλίδη, επιβλέπουσα στην παρούσα εργασία, στο πλαίσιο ευρύτερης ερευνητικής μελέτης (Misailidi, 2016) για τη σχέση εσωστρέφειας-εξωστρέφειας με τη θεωρία του νου και είναι διαθέσιμα από την κ. Μισαηλίδη –μετά από σχετική επικοινωνία.

3.2.1 Εργαλεία μέτρησης διαστάσεων της Προσωπικότητας

3.2.1.1 NEO-Αναθεωρημένο Ερωτηματολόγιο της Προσωπικότητας

Για τη μέτρηση της προσωπικότητας χρησιμοποιήθηκε η αναθεωρημένη εκδοχή του Ερωτηματολογίου Προσωπικότητας των Costa και McCrae (1992) (NEO-Personality Inventory- Revised / NEO-PI-R). Το ερωτηματολόγιο αυτό περιλαμβάνει συνολικά 240 δηλώσεις – προτάσεις που επιμερίζονται σε πέντε υποκλίμακες, κάθε μία από τις οποίες μετρά μία από τις διαστάσεις της προσωπικότητας: α) το Νευρωτισμό, β) την Εξωστρέφεια, γ) τη Διαθεσιμότητα στην Εμπειρία, δ) τη Συνεργατικότητα, και ε) την Ευσυνειδησία.

Στη συγκεκριμένη έρευνα χρησιμοποιήθηκε μόνο η υποκλίμακα της εξωστρέφειας, η οποία περιλαμβάνει 48 προτάσεις-δηλώσεις. Απαρτίζεται από 6 υποκλίμακες: (1) το Επίπεδο Δραστηριότητας που περιγράφει τον τρόπο ζωής και την ενεργητικότητα του ατόμου («Όταν κάνω πράγματα, τα κάνω με δυναμισμό (με ενεργητικότητα, με σθένος)»), (2) τη Σιγουριά που έχει να κάνει με την κοινωνική υπεροχή και τη σθεναρότητα της έκφρασης («Άλλοι άνθρωποι συχνά στρέφονται σε μένα (απευθύνονται σε μένα, περιμένουν από εμένα) να λάβω αποφάσεις»), (3) την Επιδίωξη της Συγκίνησης που είναι η ανάγκη για διέγερση από το εξωτερικό περιβάλλον («Έχω μερικές φορές κάνει πράγματα απλά και μόνο για να νιώσω ενθουσιασμό ή συγκίνηση»), (4) τα Θετικά Συναισθήματα σχετίζονται με τον τρόπο που βιώνει κάποιος τα θετικά συναισθήματα («Μερικές φορές ξεχειλίζω από χαρά (δείχνω μεγάλη χαρά ή ενθουσιασμό)'), (5) την Κοινωνικότητα που αφορά το ενδιαφέρον και την προτίμηση να βρίσκεται με άλλους («Αισθάνομαι πραγματικά την ανάγκη να βρεθώ με άλλους ανθρώπους εάν μείνω για πολύ καιρό μόνος/η») και (6) την Τρυφερότητα η οποία αφορά την προτίμηση για παρέα με άλλους, την εγκαρδιότητα («Έχω προσωπικό ενδιαφέρον για τους ανθρώπους με τους οποίους εργαζόμαστε μαζί»).

Ο παράγοντας της εξωστρέφειας αποτελείται από 48 προτάσεις-δηλώσεις, μία εκ των οποίων αφαιρέθηκε αφού ήταν πανομοιότυπη με δήλωση άλλης κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα. Οι συμμετέχοντες έπρεπε να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας – διαφωνίας τους με την κάθε πρόταση-δήλωση με τη βοήθεια μιας πενταβάθμιας κλίμακας τύπου Likert, όπου το 0 σήμαινε «Διαφωνώ απόλυτα» και το 4

«Συμφωνώ απόλυτα».

Κωδικοποίηση απαντήσεων

Πρώτα έγινε αντιστροφή της κλίμακας για 17 προτάσεις-δηλώσεις που ήταν αρνητικά διατυπωμένες (σύμφωνα με τις οδηγίες των κατασκευαστών) και στη συνέχεια υπολογίστηκε το άθροισμα της βαθμολογίας για τις 47 προτάσεις-δηλώσεις της συνολικής κλίμακας, όπως και για τις έξι υποκλίμακες αυτής. Το συνολικό σκορ υπολογίζεται από το άθροισμα των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις 47 προτάσεις-δηλώσεις. Μεγαλύτερο άθροισμα υποδηλώνει υψηλότερο βαθμό εξωστρέφειας.

Η εν λόγω κλίμακα δεν έχει ξαναχρησιμοποιηθεί στα ελληνικά δεδομένα. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε μετάφραση της κλίμακας από το αγγλικό πρωτότυπο στην ελληνική γλώσσα από την επιβλέπουσα καθηγήτρια, με άριστη γνώση της αγγλικής γλώσσας, σε συνεργασία με τη συγγραφέα και ακολούθησε η αντίστροφη μετάφρασή της από τρίτο άτομο, υπό την ιδιότητά της ως καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας. Έγινε σύγκριση των αποτελεσμάτων και συζήτηση, ώστε να καταλήξουμε στην αναδιατύπωση τριών προτάσεων στην τελική κλίμακα.

Για τη συνολική Κλίμακα Εξωστρέφειας ο δείκτης αξιοπιστίας α του Cronbach ήταν $\alpha = .91$. Οι δείκτες αξιοπιστίας α του Cronbach για κάθε όψη της κλίμακας είναι οι εξής: Επίπεδο Δραστηριότητας: $\alpha = .73$, Επιδίωξη Συγκίνησης: $\alpha = .62$, Σιγουριά: $\alpha = .70$, Τρυφερότητα: $\alpha = .79$, Κοινωνικότητα: $\alpha = .74$ και Θετικά Συναισθήματα: $\alpha = .80$.

3.2.1.2 Κλίμακα Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας

Η Κλίμακα Εσωστρέφειας των Grimes, Cheek, Norem και Courtney Brown (2011) αποδόθηκε με τον ελληνικό τίτλο “Κοινωνική, Γνωστική, Αγχωτική και Συγκρατημένη Εσωστρέφεια” (ΚΓΑΣ). Είναι μια κλίμακα αυτο-αναφορών, η οποία χρησιμοποιείται για τη μέτρηση των τεσσάρων διαστάσεων της εσωστρέφειας, που μπορεί να χαρακτηρίζουν κάποιον. Αποτελείται από συνολικά 40 προτάσεις. Οι προτάσεις της ΚΓΑΣ σχηματίζουν τέσσερις υποκλίμακες, που αποτελούνται από 10 προτάσεις-δηλώσεις η καθεμιά, και αφορούν τα τέσσερα ακόλουθα είδη εσωστρέφειας : (1) Κοινωνική Εσωστρέφεια («Το να βρίσκομαι με άλλους ανθρώπους και να ανακαλύπτω πράγματα γι’ αυτούς είναι ένα από τα πιο ενδιαφέροντα πράγματα που θα μου άρεσε να κάνω»), (2) Γνωστική Εσωστρέφεια («Σπάνια σκέπτομαι για τον εαυτό μου»), (3) Αγχωτική Εσωστρέφεια («Νιώθω σιγουριά για τις κοινωνικές μου

δεξιότητες») και (4) Συγκρατημένη Εσωστρέφεια («Μου αρέσει μόλις ξυπνάω το πρωί αμέσως να σηκώνομαι και να αρχίζω τις δραστηριότητές μου»).

Οι συμμετέχοντες έπρεπε να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας – διαφωνίας τους με την κάθε πρόταση-δήλωση της ΚΓΑΣ με τη βοήθεια μιας πενταβάθμιας κλίμακας τύπου Likert, όπου το 1 σήμαινε «δεν με χαρακτηρίζει καθόλου» και το 5 «με χαρακτηρίζει πολύ».

Κωδικοποίηση απαντήσεων

Πρώτα έγινε αντιστροφή της κλίμακας για 15 προτάσεις-δηλώσεις που ήταν αρνητικά διατυπωμένες (σύμφωνα με τις οδηγίες των κατασκευαστών) και στη συνέχεια υπολογίστηκε το άθροισμα της βαθμολογίας για τις 38 προτάσεις-δηλώσεις της συνολικής κλίμακας, όπως και για τις τέσσερις υποκλίμακες αυτής. Το συνολικό σκορ υπολογίζεται από το άθροισμα των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις 38 προτάσεις-δηλώσεις. Μεγαλύτερο άθροισμα υποδηλώνει υψηλότερο βαθμό εσωστρέφειας.

Η εν λόγω κλίμακα δεν έχει ξαναχρησιμοποιηθεί στα ελληνικά δεδομένα. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε η μετάφρασή της από το αγγλικό πρωτότυπο στην ελληνική γλώσσα από την επιβλέπουσα καθηγήτρια, με άριστη γνώση της αγγλικής γλώσσας, σε συνεργασία με τη συγγραφέα και ακολούθησε η αντίστροφη μετάφρασή της από τρίτο άτομο, υπό την ιδιότητά της ως καθηγήτρια Αγγλικής Φιλολογίας. Έγινε σύγκριση των αποτελεσμάτων και συζήτηση, ώστε να καταλήξουμε στην αναδιατύπωση τεσσάρων προτάσεων στην τελική κλίμακα.

Επίσης, από τις 40 συνολικά δηλώσεις της αφαιρέθηκαν δύο, από την υποκλίμακα της Γνωστικής Εσωστρέφειας, που ήταν πανομοιότυπες με τις δηλώσεις άλλης κλίμακας που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα. Για τη συνολική Κλίμακα Εσωστρέφειας ο δείκτης αξιοπιστίας α του Cronbach ήταν $\alpha = .71$. Στις υποκλίμακες οι δείκτες αξιοπιστίας α του Cronbach, είναι οι εξής: Κοινωνική Εσωστρέφεια: $\alpha = .66$, Γνωστική Εσωστρέφεια: $\alpha = .64$, Αγχωτική Εσωστρέφεια: $\alpha = .64$ και Συγκρατημένη Εσωστρέφεια: $\alpha = .49$.

3.2.2 Εργαλεία μέτρησης της ΘτΝ

3.2.2.1 Ιστορίες ΘτΝ

Το έργο αυτό είναι σύνθεση δύο δοκιμασιών, της δοκιμασίας «παράξενες

ιστορίες» (Happe, 1994) και της δοκιμασίας «κοινωνικά ολισθήματα» (Stone, Baron-Cohen & Knight, 1998 . Γιαννακού, 2008.). Οι ιστορίες δόθηκαν στους συμμετέχοντες σε έντυπη μορφή. Αφού διάβαζαν την κάθε ιστορία έπρεπε να απαντήσουν στις ερωτήσεις που τις συνόδευαν. Αναλυτικά οι ιστορίες παρουσιάζονται κατά ομάδα στη συνέχεια.

Παράξενες Ιστορίες: Πιο αναλυτικά οι τέσσερις πρώτες ιστορίες προέρχονταν από τη συστοιχία “Παράξενες Ιστορίες” της Happe (1994) και αξιολογούσαν την ικανότητα αναγνώρισης των προθέσεων πίσω από τα λεγόμενα των χαρακτήρων της ιστορίας. Συγκεκριμένα, οι ιστορίες εξέτασαν (α) την ικανότητα αναγνώρισης της πρόθεσης, (β) την παρεξήγηση της πραγματικής πρόθεσης του συνομιλητή, (γ) τη διπλή μπλόφα / διπλό ψέμα και (δ) την παρανόηση των λεγομένων κάποιου ατόμου.

Κωδικοποίηση απαντήσεων.

Ακολουθώντας το σύστημα βαθμολόγησης που πρότειναν οι White και συν. (2009), οι συμμετέχοντες βαθμολογούνταν με 2 βαθμούς, εάν οι αιτιολογήσεις που έδιναν ως απάντηση στην ερώτηση “γιατί” κάνουν αναφορά στη νοητική κατάσταση του πρωταγωνιστή (π.χ. “Ο διαρρήκτης θεώρησε πως ο αστυνομικός τον είδε να διαπράττει τη διάρρηξη και γι' αυτό παραδόθηκε”), με 1 βαθμό εάν απαντούσαν σε κάτι αντικειμενικά ορθό στην ιστορία (π.χ. “Ο Σωτήρης είναι ψεύτης”) και με 0 βαθμούς εάν έδιναν άσχετες και μη αποδεκτές απαντήσεις (π.χ. “Θα ψάξει στη ντουλάπα, γιατί είναι ένα καλό μέρος για κρυψώνα”). Παράδειγμα μίας από τις «Παράξενες Ιστορίες» που χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.

Ιστορίες Κοινωνικών Ολισθημάτων: Οι επόμενες τρεις ιστορίες εξέταζαν “αυτό που δεν έπρεπε να έχει ειπωθεί”, δηλαδή το κοινωνικό ολίσθημα (κάποιος λέει εν αγνοία του κάτι προσβλητικό ή άσχημο μπροστά στον ίδιο τον ενδιαφερόμενο (Stone et al., 1998). Η πρώτη ιστορία προέρχεται από μελέτη της Γιαννακού (2008) και οι υπόλοιπες δύο από μελέτη των Stone, Baron-Cohen & Knight, (1998).

Μετά την παρουσίαση της κάθε ιστορίας, ακολουθούσαν ερωτήσεις όπου ο εξεταζόμενος καλούνταν να κατανοήσει: (α) Αν στην ιστορία ειπώθηκε κάτι που δεν έπρεπε, (β) τι ήταν αυτό που δεν έπρεπε να έχει ειπωθεί, (γ) ποιος/α το είπε, (δ) γιατί δεν έπρεπε να το πει, (ε) γιατί το είπε και (στ) πώς μπορεί να ένιωσε αυτός για τον οποίο ειπώθηκε αυτό που δεν έπρεπε να έχει ειπωθεί.

Με την πρώτη ερώτηση ελέγχεται η ικανότητα ανίχνευσης του κοινωνικού ολισθήματος και η σωστή απάντηση «Ναι» αποτελεί προϋπόθεση για να προχωρήσει ο

εξεταζόμενος στις επόμενες ερωτήσεις. Οι επόμενες τρεις ερωτήσεις εξετάζουν αντίστοιχα την ικανότητα κατανόησης του κοινωνικού ολισθήματος, την κατανόηση της νοητικής κατάστασης αυτού που ακούει καθώς και την κατανόηση της νοητικής κατάστασης αυτού που υπέπεσε στο κοινωνικό ολίσθημα. Η επόμενη ερώτηση είναι συμπληρωματική της προηγούμενης, αφού σκοπός της είναι ο εντοπισμός της αιτίας που οδήγησε το άτομο να υποπέσει στο κοινωνικό ολίσθημα.

Με την τελευταία ερώτηση ελέγχεται η ικανότητα ενσυναίσθησης των συμμετεχόντων, δηλαδή να υπεισέλθουν στη συναισθηματική κατάσταση του ατόμου που ήταν ο αποδέκτης του κοινωνικού ολισθήματος.

Κωδικοποίηση απαντήσεων.

Στις ιστορίες Κοινωνικών Ολισθημάτων ο εξεταζόμενος βαθμολογούνταν από 0 έως 2 βαθμούς. Πιο συγκεκριμένα, εάν ο εξεταζόμενος εντόπιζε “αυτό που δεν έπρεπε να έχει ειπωθεί”, έκανε αναφορά στην άγνοια του ομιλητή καθώς και στα αρνητικά συναισθήματα που δημιουργούνται στον αποδέκτη, βαθμολογούνταν με 2 βαθμούς. Σε περίπτωση που εντόπιζε “αυτό που δεν έπρεπε να έχει ειπωθεί”, αλλά δεν έκανε αναφορά σε κάποιο από τα προαναφερθέντα στοιχεία (άγνοια του ομιλητή και στα αρνητικά συναισθήματα που δημιουργούνται στον αποδέκτη), βαθμολογούνταν με 1 βαθμό.

Τέλος, εάν στην πρώτη ερώτηση (“Ειπώθηκε κάτι που δεν έπρεπε;”) ο εξεταζόμενος δεν εντόπιζε αυτό που δεν έπρεπε να έχει ειπωθεί, δεν γίνονταν οι υπόλοιπες ερωτήσεις (Dolan & Fullam, 2004) και βαθμολογούνταν με 0 βαθμούς. Οι Ιστορίες Θεωρίας Του Νου βαθμολογήθηκαν και από έναν δεύτερο ανεξάρτητο βαθμολογητή.

Παράδειγμα μίας από τις «Ιστορίες Κοινωνικού Ολισθήματος» που χορηγήθηκαν στους συμμετέχοντες παρουσιάζεται στον Πίνακα 4.

Πίνακας 4. Ιστορίες ΘτΝ

Παράδειγμα μιας από τις “Παράξενες Ιστορίες”

Ένας διαρρήκτης που μόλις διέρρηξε ένα κοσμηματοπωλείο τρέχει για να ξεφύγει. Ενώ τρέχει, ένας αστυνομικός, που εκείνη την ώρα κάνει την περιπολία του, βλέπει να πέφτουν από την τσέπη του διαρρήκτη τα κλειδιά του. Δεν γνωρίζει ότι ο άνδρας αυτός είναι διαρρήκτης και απλά θέλει να του πει ότι του έπεσαν τα κλειδιά του. Αλλά, όταν ο αστυνομικός φωνάζει στο διαρρήκτη «Εεε, εσύ, σταμάτα!», ο διαρρήκτης γυρίζει και βλέποντας τον αστυνομικό παραδίνεται. Σηκώνει τα χέρια του ψηλά και ομολογεί ότι διέρρηξε το κοσμηματοπωλείο.

Ερώτηση: Γιατί το έκανε αυτό ο διαρρήκτης;

Παράδειγμα μιας από τις Ιστορίες “Κοινωνικού Ολισθήματος”

Ο σύζυγος της Ελένης, της ετοιμάζει πάρτι - έκπληξη για τα γενέθλιά της. Στο πάρτι έχει προσκαλέσει μια φίλη της Ελένης, την Αλίκη, και της λέει: «Μην πεις σε κανέναν για το πάρτι, ειδικά στην Ελένη». Την ημέρα πριν από το πάρτι, η Ελένη, βρίσκεται στο σπίτι της φίλης της, της Αλίκης, για καφέ και, κατά λάθος, ρίχνει λίγο καφέ πάνω στο καινούργιο φόρεμα της Αλίκης που είναι πάνω στην καρέκλα. «Πωωω!» λέει η Αλίκη: «Θα φορούσα αυτό το φόρεμα το βράδυ στο πάρτι σου.» «Για ποιο πάρτι μιλάς;» της λέει τότε η Ελένη. «Έλα» συνεχίζει η Αλίκη, «Πάμε να δούμε εάν μπορούμε να κάνουμε κάτι για να βγάλουμε τον λεκέ».

Ερώτηση: Ειπώθηκε κάτι που δεν έπρεπε;

3.2.2.2 «Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια» - Αναθεωρημένη Έκδοση για Ενήλικες

Για την αξιολόγηση της θεωρίας του νου χρησιμοποιήθηκε το έργο “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”, στην αναθεωρημένη του έκδοση για τους ενήλικες, των Baron-Cohen et al. (2001). Το έργο αξιολογεί την ικανότητα των ατόμων να αναγνωρίζουν τις νοητικές καταστάσεις μέσω των πληροφοριών που παρέχει η περιοχή γύρω από τα μάτια. Το συγκεκριμένο έργο αποτελείται από 36 φωτογραφίες (37 με τη φωτογραφία εξάσκησης) ατόμων, όπου απεικονίζεται μόνο η περιοχή γύρω από τα μάτια τους. Οι φωτογραφίες αποτελούνται από ισάριθμα δείγματα εικόνων ανδρών και γυναικών. Γύρω από κάθε φωτογραφία υπάρχουν τέσσερις πιθανές απαντήσεις (λέξεις ή φράσεις) από τις οποίες μόνο η μία είναι σωστή. Οι φωτογραφίες προβλήθηκαν στην οθόνη υπολογιστή.

Στη φωτογραφία που ακολουθεί απεικονίζεται η περιοχή των ματιών μιας γυναίκας.

Σοκαρισμένη

Έχει διάθεση για ονειροπόληση

Ανυπόμονη

Θορυβημένη

Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να επιλέξουν ποια από τις τέσσερις λέξεις / φράσεις περιέγραφε καλύτερα το τι σκέπτονταν ή αισθανόταν το πρόσωπο που εικονιζόταν στη φωτογραφία σημειώνοντας την απάντησή τους στο φύλλο καταγραφής απαντήσεων που τους είχε δοθεί. Επίσης, σε όλους δόθηκε λεξικό ορισμού όλων των λέξεων / φράσεων που συνόδευαν τις φωτογραφίες της περιοχής των ματιών, για να ανατρέξουν σε αυτό σε περίπτωση που δε γνώριζαν τι σήμαινε κάποιος όρος.

Κωδικοποίηση απαντήσεων

Κάθε σωστή απάντηση βαθμολογούνταν με 1 βαθμό, εάν ο συμμετέχων επέλεγε το επίθετο ή τη φράση που περιέγραφε την ορθή νοητική κατάσταση του προσώπου που εικονιζόταν στη φωτογραφία και με 0 βαθμούς εάν είχε απαντήσει λάθος. Το εύρος βαθμολογίας κυμαινόταν από 0-36 βαθμούς. Στη συνέχεια, οι 36 απαντήσεις που έδινε ο κάθε συμμετέχων αθροίζονταν και υπολογιζόταν η συνολική βαθμολογία. Υψηλότερη βαθμολογία υποδήλωνε μεγαλύτερη επάρκεια στην κατάκτηση της Θεωρίας του Νου.

3.2.2.3 Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης

Για την αξιολόγηση της θεωρίας του νου χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα των Conte, Ratto και Karusu (1996) “Ψυχολογική Εστίαση”. Είναι μια κλίμακα αυτοαναφορών, η οποία χρησιμοποιείται για τη μέτρηση της τάσης και της ικανότητας να κατανοήσουμε τις σχέσεις ανάμεσα στις σκέψεις, στα συναισθήματα και στη συμπεριφορά μας. Ο απώτερος σκοπός κατασκευής της κλίμακας από τους κατασκευαστές της ήταν ο έλεγχος της ετοιμότητας ασθενών να εισέλθουν σε μια δυναμικά προσανατολισμένη ψυχοθεραπεία και την πρόβλεψη άλλων μεταβλητών που σχετίζονταν με το ψυχοθεραπευτικό αποτέλεσμα.

Αποτελείται από 45 προτάσεις-δηλώσεις από τις οποίες, η ελληνική έκδοση έχει χρησιμοποιήσει τις 38 εξ αυτών (αφαιρέθηκαν επτά δηλώσεις που έκαναν αναφορά σε ψυχική ασθένεια-νόσο). Οι συμμετέχοντες έπρεπε να δηλώσουν το βαθμό συμφωνίας – διαφωνίας τους με την κάθε πρόταση-δήλωση με τη βοήθεια μιας τετραβάθμιας κλίμακας τύπου Likert, όπου το 1 σήμαινε «Συμφωνώ απόλυτα» και το 4 «Διαφωνώ απόλυτα».

Κωδικοποίηση απαντήσεων

Πρώτα έγινε αντιστροφή της κλίμακας για 17 προτάσεις-δηλώσεις που ήταν αρνητικά διατυπωμένες (σύμφωνα με τις οδηγίες των κατασκευαστών) και στη συνέχεια υπολογίστηκε το άθροισμα της βαθμολογίας για τις 38 προτάσεις-δηλώσεις της συνολικής κλίμακας. Το συνολικό σκορ υπολογίζεται από το άθροισμα των απαντήσεων των συμμετεχόντων στις 38 προτάσεις-δηλώσεις. Μεγαλύτερο άθροισμα υποδηλώνει υψηλότερο βαθμό Ψυχολογικής Εστίασης (στο νου του άλλου).

Η εν λόγω κλίμακα δεν έχει ξαναχρησιμοποιηθεί στα ελληνικά δεδομένα. Για το λόγο αυτό πραγματοποιήθηκε μετάφραση της κλίμακας από το αγγλικό πρωτότυπο

στην ελληνική γλώσσα από την επιβλέπουσα καθηγήτρια, με άριστη γνώση της αγγλικής γλώσσας, σε συνεργασία με τη συγγραφέα και ακολούθησε η αντίστροφη μετάφρασή της από τρίτο άτομο, υπό την ιδιότητα της καθηγήτριας αγγλικής φιλολογίας. Έγινε σύγκριση των αποτελεσμάτων και συζήτηση, ώστε να καταλήξουμε στην αναδιατύπωση μιας πρότασης στην τελική κλίμακα.

Ο δείκτης αξιοπιστίας α του Cronbach της κλίμακας ήταν $\alpha = .845$.

3.2.3 Ερωτηματολόγιο Δημογραφικών στοιχείων

Εκτός των παραπάνω, χορηγήθηκε στους συμμετέχοντες κι ένα ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων στο οποίο ζητούνταν πληροφορίες για τους ίδιους και τις οικογένειές τους. Περιελάμβανε 7 ερωτήσεις που αφορούσαν δημογραφικές πληροφορίες και συγκεκριμένα πληροφορίες για το φύλο, την ηλικία, τη σχολή φοίτησης, το εξάμηνο φοίτησης, το επίπεδο σπουδών των ιδίων καθώς και το μορφωτικό επίπεδο και την επαγγελματική ιδιότητα των γονέων τους. Η πλειονότητα των ερωτήσεων ήταν κλειστές και οι συμμετέχοντες απλώς έπρεπε να σημειώσουν ή να βάλουν σε κύκλο την απάντηση που τους αντιπροσώπευε καλύτερα.

3.2.4 Διαδικασία

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη από το Νοέμβριο έως και το Δεκέμβριο του 2016. Αρχικά, τα εργαλεία χορηγήθηκαν πιλοτικά σε μικρό αριθμό ατόμων (20 άτομα) με σκοπό να διαπιστωθούν τυχόν κενά και παραλείψεις, αλλά και για να διασφαλιστεί ότι οι ερωτήσεις ήταν κατανοητές και δεν περιείχαν ασάφειες ή αοριστίες. Με βάση τα αποτελέσματα της πιλοτικής έρευνας τροποποιήθηκαν οι διατυπώσεις σε 8 προτάσεις στις οποίες επισημάνθηκαν δυσκολίες κατανόησης από τους συμμετέχοντες.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε ατομικά σε έναν χώρο, στο Πανεπιστήμιο που φοιτούσαν οι συμμετέχοντες, σε δύο φάσεις, με απόσταση μία εβδομάδα περίπου η πρώτη από τη δεύτερη. Η κάθε φάση είχε διάρκεια 20-30 λεπτά περίπου. Τα εργαλεία χορηγήθηκαν υπό τη μορφή δύο ερωτηματολογίων, τα οποία συνοδευόταν από τις οδηγίες συμπλήρωσης του κάθε εργαλείου. (1) Το πρώτο ερωτηματολόγιο περιλάμβανε την κλίμακα Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας κι έπειτα τη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια” και το ερωτηματολόγιο δημογραφικών στοιχείων. (2) Το δεύτερο ερωτηματολόγιο περιλάμβανε την κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης, το ερωτηματολόγιο Εξωστρέφειας και τις Ιστορίες Θεωρίας του Νου. Για λόγους τήρησης της ανωνυμίας,

οι συμμετέχοντες χρησιμοποίησαν -στη θέση του ονόματός τους- έναν κωδικό, σύμφωνα με τις υποδείξεις των ερευνητών. Η σειρά χορήγησης των δύο ερωτηματολογίων στις δύο φάσεις ήταν τυχαία για τον κάθε συμμετέχοντα. Η διανομή των ερωτηματολογίων της κύριας έρευνας έγινε από τις ίδιες τις ερευνήτριες, τη συγγραφέα και την επιβλέπουσα καθηγήτρια.

Η ερευνήτρια ήταν παρούσα στο χώρο καθ' όλη τη διάρκεια της συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, με στόχο τη διευκρίνιση ερωτήσεων που μπορεί να είχαν οι συμμετέχοντες σε σχέση με τα ερωτηματολόγια και το τι ζητούσαν οι επιμέρους προτάσεις των ερωτηματολογίων. Για τη συγκέντρωση των δεδομένων μοιράστηκαν 150 ερωτηματολόγια σε φοιτητές σχολών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων. Από αυτά τα ικανοποιητικώς συμπληρωμένα ερωτηματολόγια ήταν 129, τα οποία αριθμήθηκαν και αποτέλεσαν το τελικό δείγμα των 129 ερωτηματολογίων για την παρούσα έρευνα (τελικό ποσοστό επιστροφής 86%). Το δείγμα αυτό προέρχεται από συμπτωματική δειγματοληψία, καθώς συμμετείχαν σε αυτό όσοι ήταν άμεσα προσβάσιμοι και πρόθυμοι να συμμετάσχουν. Το γεγονός αυτό δεν το καθιστά αντιπροσωπευτικό και για το λόγο αυτό η ερμηνεία και η γενικευσιμότητα των ευρημάτων είναι περιορισμένη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα των στατιστικών αναλύσεων με τις οποίες διερευνήθηκαν τα ερευνητικά ερωτήματα. Όλες οι αναλύσεις έγιναν με το στατιστικό πακέτο SPSS23.

Στην πρώτη ενότητα του κεφαλαίου δίνονται οι βαθμοί αξιοπιστίας α του Cronbach για όλες τις κλίμακες και τις υποκλίμακες αυτών, έτσι όπως προέκυψαν από την παρούσα έρευνα κι έτσι όπως δίνονται από τους κατασκευαστές τους (Πίνακας 5) και έπειτα γίνεται η παρουσίαση των περιγραφικών δεδομένων (εύρος επιδόσεων, μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις) σε όλες τις κλίμακες και σε όλες τις δοκιμασίες (Πίνακας 6). Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν οι συσχετίσεις μεταξύ των επιδόσεων στην Κλίμακα της Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας και στις επιμέρους δοκιμασίες της θεωρίας του νου, συγκεκριμένα στις Ιστορίες θεωρίας του νου, στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια” και στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης (Πίνακας 7). Τέλος, θα παρουσιαστούν οι συσχετίσεις μεταξύ των επιδόσεων στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και στις επιμέρους δοκιμασίες της θεωρίας του νου, συγκεκριμένα στις Ιστορίες θεωρίας του νου, στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια” και στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης (Πίνακας 8). Επίσης, παρουσιάζονται οι μερικές συσχετίσεις μεταξύ των επιδόσεων στην Κλίμακα της Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας και στις επιμέρους δοκιμασίες της θεωρίας του νου, συγκεκριμένα στις Ιστορίες θεωρίας του νου, στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια” και στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης με μεταβλητή ελέγχου το φύλο (Πίνακας 9) καθώς και με μεταβλητή ελέγχου την ηλικία (Πίνακας 10). Τέλος, παρουσιάζονται οι μερικές συσχετίσεις μεταξύ των επιδόσεων στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και στις επιμέρους δοκιμασίες της θεωρίας του νου, συγκεκριμένα στις Ιστορίες θεωρίας του νου, στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια” και στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης με μεταβλητή ελέγχου το φύλο (Πίνακας 11) και με μεταβλητή ελέγχου την ηλικία (Πίνακας 12).

4.1 Έλεγχος αξιοπιστίας των κλιμάκων

Ο έλεγχος αξιοπιστίας των κλιμάκων καθώς και των υποκλιμάκων τους εξετάστηκε με βάση το δείκτη αξιοπιστίας α του Cronbach ($\alpha > .7$). Σύμφωνα με τη στατιστική ανάλυση που παρουσιάζεται στον Πίνακα 5 προκύπτει ότι η τιμή του δείκτη

και για τις τρεις κλίμακες, είναι πάνω από .7, άρα γίνεται αποδεκτή και μπορούμε να θεωρήσουμε ότι υπάρχει ισχυρή συνοχή στο δείγμα, άρα και αξιοπιστία. Πιο συγκεκριμένα η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής σε ολόκληρη την πρώτη κλίμακα, της Εσωστρέφειας, βρέθηκε να είναι $\alpha = .71$ για το σύνολο των 38 προτάσεων-δηλώσεων, ενώ στις υποκλίμακες της κυμάνθηκε από .49 έως .66. Για τη δεύτερη κλίμακα, της Εξωστρέφειας, η αξιοπιστία ήταν $\alpha = .91$ για το σύνολο των 47 προτάσεων-δηλώσεων και στις υποκλίμακες της η αξιοπιστία κυμάνθηκε από .62 έως .80. Για την τρίτη κλίμακα, της Ψυχολογικής Εστίασης, η αξιοπιστία ήταν $\alpha = .85$ για το σύνολο των 38 προτάσεων-δηλώσεών της.

Πίνακας 5. Έλεγχοι αξιοπιστίας όλων των Κλιμάκων

Μεταβλητές	Cronbach's Alpha	
	Έρευνας	Κατασκευαστών
Εσωστρέφεια (ΕΣ) – Σύνολο	.71	-
1. Κοινωνική ΕΣ	.66	.73
2. Γνωστική ΕΣ	.64	.77
3. Αγχωτική ΕΣ	.64	.83
4. Συγκρατημένη ΕΣ	.49	.74
Εξωστρέφεια (ΕΞ)- Σύνολο	.91	.89
1. Επίπεδο δραστηριότητας (Επ. Δραστ.)	.73	
2. Επιδίωξη συγκίνησης (Επιδ. Συγκ.)	.62	
3. Σιγουριά (Σιγ.)	.70	Από .63 έως .73
4. Τρυφερότητα (Τρυφ.)	.79	
5. Κοινωνικότητα (Κοιν.)	.74	
6. Θετικά συναισθήματα (Θετ. Συν.)	.80	
Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	.85	.80

4.2 Περιγραφικά δεδομένα για τις επιδόσεις των συμμετεχόντων σε όλες τις κλίμακες – δοκιμασίες

Στον Πίνακα 6 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις και το εύρος επίδοσης των συμμετεχόντων σε όλες τις κλίμακες - δοκιμασίες που χορηγήθηκαν. Από την επισκόπηση του Πίνακα 6 διαπιστώνουμε ότι ο μέσος όρος βαθμολογίας στην Κλίμακα Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας ήταν 118.28 βαθμοί. Το εύρος επιδόσεων κυμάνθηκε από 76 έως 166 βαθμούς. Σε ό,τι αφορά τις τέσσερις υποκλίμακες της Κοινωνικής, Γνωστικής, Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας ο μέσος όρος βαθμολογίας για την Κοινωνική Εσωστρέφεια ήταν 29.42 βαθμοί (εύρος 13 έως 48 βαθμούς).

Για τη Γνωστική Εσωστρέφεια ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 29.63 βαθμοί (εύρος 17 έως 38 βαθμούς). Επίσης, για την Αγχωτική Εσωστρέφεια ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 28.62 βαθμοί (εύρος 13 έως 46 βαθμούς) και για τη Συγκρατημένη Εσωστρέφεια ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 29.89 βαθμοί (εύρος 16 έως 42 βαθμούς). Σε ό,τι αφορά τη συνολική Κλίμακα Εξωστρέφειας ο μέσος όρος βαθμολογίας του δείγματος ήταν 104.59 βαθμοί (εύρος 76 έως 136 βαθμούς). Σε ό,τι αφορά τις υποκλίμακες της βρέθηκε ότι ο μέσος όρος για το Επίπεδο Δραστηριότητας ήταν 18.87 βαθμοί (εύρος 9 έως 28 βαθμούς), για την Επιδίωξη Συγκίνησης ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 16.19 βαθμοί (εύρος 3 έως 25 βαθμοί) και για τη Σιγουριά ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 15.13 βαθμοί (εύρος 7 έως 23 βαθμοί). Ακολούθως για την Τρυφερότητα ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 19.64 βαθμοί (εύρος 10 έως 27 βαθμοί), για την Κοινωνικότητα ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 15.00 βαθμοί (εύρος 8 έως 22 βαθμοί) και για τα Θετικά Συναισθήματα ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 19.48 βαθμοί (11 έως 28 βαθμοί).

Σε ό,τι αφορά τις Ιστορίες Θεωρίας του Νου ο μέσος όρος βαθμολογίας στη συγκεκριμένη δοκιμασία ήταν 10.30 βαθμοί (εύρος 5 έως 14 βαθμοί). Σε ό,τι αφορά την Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 78.89 βαθμοί (εύρος 50 έως 120 βαθμούς). Τέλος, για τη δοκιμασία Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 23.03 βαθμοί (εύρος 31 έως 36 βαθμούς).

Πίνακας 6. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις και εύρος επιδόσεων των συμμετεχόντων σε όλες τις κλίμακες - δοκιμασίες

Μεταβλητές	Εύρος Επιδόσεων		Μ.Ο.	Τ.Α	N
	Ελάχιστη	Μέγιστη			
Εσωστρέφεια(ΕΣ) – Σύνολο	79	166	118.28	12.21	129
1. Κοινωνική ΕΣ	13	48	29.42	5.80	129
2. Γνωστική ΕΣ	17	38	29.63	4.49	129
3. Αγχωτική ΕΣ	13	46	28.62	5.54	129
4. Συγκρατημένη ΕΣ	16	42	29.89	4.71	129
Εξωστρέφεια (ΕΞ)- Σύνολο	76	136	104.59	12.97	129
1. Επίπεδο δραστηριότητας (Επ. Δραστ.)	9	28	18.87	3.94	129
2. Επιδίωξη συγκίνησης (Επιδ. Συγκ.)	3	25	16.19	3.98	129
3. Σιγουριά (Σιγ.)	7	23	15.13	2.88	129
4. Τρυφερότητα (Τρυφ.)	10	27	19.64	3.14	129
5. Κοινωνικότητα (Κοιν.)	8	22	15.00	3.16	129
6. Θετικά συναισθήματα (Θετ. Συν.)	11	28	19.48	3.11	129
Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	50	120	79.89	12.22	129
Ιστορίες ΘτN	5	14	10.30	2.13	129
Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤNM)	31	36	23.03	4.23	129

Συντομογραφίες:(ΕΣ): Εσωστρέφεια, (Επ. Δραστ.):Επίπεδο δραστηριότητας , (Επιδ. Συγκ.): Επιδίωξη συγκίνησης, (Σιγ.): Σιγουριά, (Τρυφ.): Τρυφερότητα , (Κοιν.): Κοινωνικότητα, (Θετ. Συν.): Θετικά Συναισθήματα, ΘτN: Θεωρία του Νου, (ΨΕ):Ψυχολογική εστίαση, ΔΤNM: Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια

4.3 Συσχέτιση επιδόσεων συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και στις δοκιμασίες ΘτΝ

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν οι συσχετίσεις με τον δείκτη r του Pearson ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και τις υποκλίμακές της και στις δοκιμασίες ΘτΝ. Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων παρουσιάζονται στον Πίνακα 7. Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 7, υπάρχει στατιστικώς σημαντική θετική συσχέτιση ανάμεσα στη συνολική Κλίμακα Κοινωνικής Γνωστικής Αγχωτικής και Συγκρατημένης Εσωστρέφειας, στην Κοινωνική Εσωστρέφεια $r(129) = .52, p < .01$ και στην Αγχωτική Εσωστρέφεια $r(129) = .48, p < .01$. Ομοίως στατιστικώς σημαντική υψηλή θετική συσχέτιση βρέθηκε και ανάμεσα στη Γνωστική Εσωστρέφεια $r(129) = .63, p < .01$, και στη Συγκρατημένη Εσωστρέφεια $r(129) = .76, p < .01$.

Ιεραρχικά ο μεγαλύτερος συντελεστής που προέκυψε αφορούσε τη Συγκρατημένη Εσωστρέφεια, ο αμέσως επόμενος συντελεστής αφορούσε τη Γνωστική Εσωστρέφεια, ο επόμενος αφορούσε την Κοινωνική Εσωστρέφεια κι ο μικρότερος συντελεστής αφορούσε την Αγχωτική Εσωστρέφεια. Συνεπώς, η αύξηση στη συνολική Κλίμακα Εσωστρέφειας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση στις υποκλίμακές της.

Σε ό,τι αφορά τη σχέση μεταξύ των υποκλιμάκων βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στη Γνωστική Εσωστρέφεια και την Κοινωνική Εσωστρέφεια, $r(129) = .22, p < .05$. Δηλαδή η αύξηση της Γνωστικής Εσωστρέφειας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Κοινωνικής Εσωστρέφειας. Επίσης, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στη Συγκρατημένη Εσωστρέφεια με την Κοινωνική Εσωστρέφεια $r(129) = .22, p < .05$, με τη Γνωστική Εσωστρέφεια $r(129) = .32, p < .01$ καθώς και με την Αγχωτική Εσωστρέφεια $r(129) = .21, p < .05$. Αυτό σημαίνει πως η αύξηση της Συγκρατημένης Εσωστρέφειας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Κοινωνικής, της Γνωστικής και της Αγχωτικής Εσωστρέφειας.

Σε ό,τι αφορά τη μέτρηση της ΘτΝ, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και τη Γνωστική Εσωστρέφεια, $r(129) = .24, p < .01$. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της Ψυχολογικής Εστίασης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Γνωστικής Εσωστρέφειας. Επίσης, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και την Κοινωνική Εσωστρέφεια, $r(129) = -.23, p < .01$. Αυτό σημαίνει πως η αύξηση της Ψυχολογικής Εστίασης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη μείωση της Κοινωνικής Εσωστρέφειας. Δεν βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στις ιστορίες ΘτΝ και στο έργο “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”.

Πίνακας 7. Συσχετίσεις Διαστάσεων Εσωστρέφειας και ΘτΝ (N=129)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Εσωστρέφεια(ΕΣ) – Σύνολο	1							
2. Κοινωνική ΕΣ (ΚΟΙΝ-ΕΣ)	.52**	1						
3. Γνωστική ΕΣ (ΓΝΩ-ΕΣ)	.63**	.22*	1					
4. Αγχωτική ΕΣ (ΑΓΧ-ΕΣ)	.48**	-.13	.09	1				
5. Συγκρατημένη (ΣΥΓΚ-ΕΣ)	.76**	.22*	.32**	.21*	1			
6. Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	.08	-.23**	.24**	.07	.14	1		
7. Ιστορίες ΘτΝ	.09	-.08	.07	.09	.08	.07	1	
8. Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤΝΜ)	.11	.15	-.01	.06	.05	-.02	.04	1

** . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.01$ (διπλής κατεύθυνσης)

* . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.05$ (διπλής κατεύθυνσης)

4.4 Συσχέτιση επιδόσεων συμμετεχόντων στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και στις δοκιμασίες ΘτΝ

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν οι συσχετίσεις με τον δείκτη r του Pearson ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και τις υποκλίμακές της και στις δοκιμασίες ΘτΝ. Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων παρουσιάζονται στον Πίνακα 8.

Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 8, υπάρχει στατιστικώς σημαντική θετική ισχυρή συσχέτιση ανάμεσα στη συνολική Εξωστρέφεια με το Επίπεδο Δραστηριότητας $r(129) = .82, p < .01$, με την Τρυφερότητα $r(129) = .70, p < .01$, με την Επιδίωξη Συγκίνησης $r(129) = .69, p < .01$, με την Κοινωνικότητα $r(129) = .63, p < .01$ και με τα Θετικά Συναισθήματα $r(129) = .61, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της συνολικής Εξωστρέφειας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση του Επιπέδου Δραστηριότητας, της Τρυφερότητας, της Επιδίωξης Συγκίνησης, της Κοινωνικότητας και των Θετικών Συναισθημάτων.

Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στη συνολική Εξωστρέφεια με τη Σιγουριά $r(129) = .40, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της συνολικής Εξωστρέφειας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Σιγουριάς.

Σε ό,τι αφορά τη σχέση μεταξύ των όψεων, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική μέτρια θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Επιδίωξη Συγκίνησης με το Επίπεδο Δραστηριότητας, $r(129) = .49, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της Επιδίωξης Συγκίνησης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση του Επιπέδου Δραστηριότητας.

Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στη Σιγουριά με την Επιδίωξη Συγκίνησης, $r(129) = .18, p < .05$. Δηλαδή η αύξηση της Σιγουριάς φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Επιδίωξης Συγκίνησης.

Επίσης, στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση βρέθηκε ανάμεσα στην Κοινωνικότητα με το Επίπεδο Δραστηριότητας $r(129) = .39, p < .01$, με την Επιδίωξη Συγκίνησης, $r(129) = .30, p < .01$, με τη Σιγουριά, $r(129) = .21, p < .05$ και με την Τρυφερότητα, $r(129) = .37, p < .01$. Στο σημείο αυτό μπορεί να ειπωθεί πως η αύξηση της Κοινωνικότητας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση του Επιπέδου Δραστηριότητας, με αύξηση της Επιδίωξης Συγκίνησης, με αύξηση της Σιγουριάς και με αύξηση της Τρυφερότητας.

Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική μέτρια προς υψηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Τρυφερότητα με το Επίπεδο Δραστηριότητας, $r(129) = .52, p < .01$ και την Επιδίωξη Συγκίνησης $r(129) = .34, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της Τρυφερότητας φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση του Επιπέδου Δραστηριότητας και με αύξηση της Επιδίωξης Συγκίνησης. Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική μέτρια προς υψηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στα Θετικά συναισθήματα με το Επίπεδο Δραστηριότητας, $r(129) = .51, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση των Θετικών Συναισθημάτων φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση του Επιπέδου Δραστηριότητας.

Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στα Θετικά Συναισθήματα και στην Επιδίωξη Συγκίνησης, $r(129) = .27, p < .01$, αλλά και στην Τρυφερότητα, $r(129) = .49, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση των Θετικών Συναισθημάτων φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Επιδίωξης Συγκίνησης και με αντίστοιχη αύξηση της Τρυφερότητας. Βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στα Θετικά συναισθήματα με την Κοινωνικότητα, $r(129) = .19, p < .05$. Δηλαδή η αύξηση των Θετικών Συναισθημάτων φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Κοινωνικότητας. Σε ό,τι αφορά τη μέτρηση της ΘτΝ, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και τη συνολική Εξωστρέφεια, $r(129) = -.24, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της Ψυχολογικής Εστίασης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη μείωση της συνολικής Εξωστρέφειας. Επίσης βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση με το Επίπεδο Δραστηριότητας, $r(129) = -.26, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της Ψυχολογικής Εστίασης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη μείωση του Επιπέδου Δραστηριότητας.

Επίσης βρέθηκε στατιστικώς σημαντική μέτρια αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και την Τρυφερότητα, $r(129) = -.43, p < .01$. Δηλαδή η αύξηση της Ψυχολογικής Εστίασης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη μείωση της Τρυφερότητας. Επίσης βρέθηκε χαμηλή αρνητική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση με τα Θετικά Συναισθήματα, $r(129) = -.21, p < .05$. Δηλαδή η αύξηση της Ψυχολογικής Εστίασης φαίνεται να συσχετίζεται με αντίστοιχη μείωση των Θετικών Συναισθημάτων.

Δεν βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στις ιστορίες ΘτΝ και στο έργο “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”.

Πίνακας 8. *Συσχετίσεις Διαστάσεων Εξωστρέφειας και ΘτN (N=129)*

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Εξωστρέφεια(ΕΞ)-Σύνολο	1									
2. Επίπεδο δραστηριότητας (Επιπ. Δραστ.)	.82**	1								
3. Επιδίωξη συγκίνησης (Επιδ. Συγκ.)	.69**	.49**	1							
4. Σιγουριά (Σιγ.)	.40**	.18*	.17	1						
5. Τρυφερότητα (Τρυφ.)	.70**	.52**	.34**	.07	1					
6. Κοινωνικότητα (Κοιν.)	.63**	.39**	.30**	.21*	.37**	1				
7. Θετικά συναισθήματα (Θετ. Συναισθ.)	.61**	.51**	.27**	-.01	.49**	.19*	1			
8. Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	-.24**	-.26**	-.09	.13	-.43**	-.05	-.21*	1		
9. Ιστορίες ΘτN	-.06	-.08	-.02	.01	-.03	.02	-.11	.07	1	
10. Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤΝΜ)	.05	-.01	.03	.12	.10	-.06	.03	-.01	.04	1

** . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.01$ (διπλής κατεύθυνσης)

* . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.05$ (διπλής κατεύθυνσης)

4.5 Μερικές συσχετίσεις επιδόσεων συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και στις δοκιμασίες ΘτΝ με μεταβλητές ελέγχου το φύλο και την ηλικία

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν οι μερικές συσχετίσεις με τον δείκτη r του Pearson ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και τις υποκλίμακες της και στις δοκιμασίες ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου το φύλο (Πίνακας 9) και την ηλικία (Πίνακας 10). Επίσης, πραγματοποιήθηκαν οι μερικές συσχετίσεις με τον δείκτη r του Pearson ανάμεσα στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην Κλίμακα Εξωστρέφειας και τις υποκλίμακές της και στις δοκιμασίες ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου το φύλο (Πίνακας 11) και την ηλικία (Πίνακας 12). Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 9, σε ό,τι αφορά τη μέτρηση της ΘτΝ, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και την Αγχωτική Εσωστρέφεια, $r(129) = .22, p < .01$. Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 10, σε ό,τι αφορά τη μέτρηση της ΘτΝ, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και την Αγχωτική Εσωστρέφεια, $r(129) = .22, p < .01$. Το γεγονός πως βρέθηκε ακριβώς η ίδια χαμηλή θετική συσχέτιση ανάμεσα στην Ψυχολογική Εστίαση και την Αγχωτική Εσωστρέφεια δείχνει ότι το φύλο και η ηλικία, επιδρά στη δημιουργία άγχους των συμμετεχόντων, ενώ στη συσχέτιση των επιδόσεων των συμμετεχόντων στην ΚΓΑΣ και στις δοκιμασίες ΘτΝ δεν επιδρούσε.

Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 11, σε ό,τι αφορά την επίδραση του φύλου στη ΘτΝ και την εξωστρέφεια, βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις με τη συνολική κλίμακα Εξωστρέφειας, όπως και με όλες τις υποκλίμακές της, εκτός του Επιπέδου Δραστηριότητας. Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 12, σε ό,τι αφορά την επίδραση της ηλικίας στη ΘτΝ και την εξωστρέφεια, βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις με τη συνολική κλίμακα Εξωστρέφειας, όπως και με όλες τις υποκλίμακές της, εκτός του Επιπέδου Δραστηριότητας και της Σιγουριάς.

Πίνακας 9. Μερικές συσχετίσεις Διαστάσεων Εσωστρέφειας και ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου το φύλο (N=129)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Εσωστρέφεια(ΕΣ) – Σύνολο	1							
2. Κοινωνική ΕΣ (ΚΟΙΝ-ΕΣ)	.77**	1						
3. Γνωστική ΕΣ (ΓΝΩ-ΕΣ)	.49**	.24**	1					
4. Αγχωτική ΕΣ (ΑΓΧ-ΕΣ)	.70**	.32**	.23**	1				
5. Συγκρατημένη (ΣΥΓΚ-ΕΣ)	.46**	.22*	-.16	.09	1			
6. Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	.14	.13	-.19	.22**	.10	1		
7. Ιστορίες ΘτΝ	.06	.10	-.13	.07	.08	.13	1	
8. Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤΝΜ)	.09	.04	.16	.02	.06	-.02	.04	1

** . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.01$ (διπλής κατεύθυνσης)

* . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.05$ (διπλής κατεύθυνσης)

Πίνακας 10. Μερικές συσχετίσεις Διαστάσεων Εσωστρέφειας και ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου την ηλικία (N=129)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8
1.Εσωστρέφεια(ΕΣ) – Σύνολο	1							
2. Κοινωνική ΕΣ (ΚΟΙΝ-ΕΣ)	.76**	1						
3. Γνωστική ΕΣ (ΓΝΩ-ΕΣ)	.51**	.22*	1					
4. Αγχωτική ΕΣ (ΑΓΧ-ΕΣ)	.70**	.32**	.23**	1				
5. Συγκρατημένη (ΣΥΓΚ-ΕΣ)	.48**	.22*	-.10	.09	1			
6. Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	.11	.13	-.17	.22*	.03	1		
7. Ιστορίες ΘτΝ	.08	.08	-.08	.07	.10	.03	1	
8. Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤΝΜ)	.09	.04	.14	.01	.07	.02	.04	1

** . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.01$ (διπλής κατεύθυνσης)

* . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.05$ (διπλής κατεύθυνσης)

Πίνακας 11. Μερικές συσχετίσεις Διαστάσεων Εξωστρέφειας και ΘτN με μεταβλητή ελέγχου το φύλο (N=129)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Εξωστρέφεια(ΕΞ)-Σύνολο	1									
2. Επίπεδο δραστηριότητας (Επιπ. Δραστ.)	.55**	1								
3. Επιδίωξη συγκίνησης (Επιδ. Συγκ.)	.72**	.48**	1							
4. Σιγουριά (Σιγ.)	.60**	.20*	.27**	1						
5. Τρυφερότητα (Τρυφ.)	.82**	.43**	.57**	.38**	1					
6. Κοινωνικότητα (Κοιν.)	.75**	.31**	.41**	.37**	.56**	1				
7. Θετικά συναισθήματα (Θετ. Συναισθ.)	.83**	.50**	.65**	.34**	.80**	.50*	1			
8. Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	-.54**	-.12	-.33**	-.21*	-.60**	-.40**	-.52**	1		
9. Ιστορίες ΘτN	-.08	-.01	-.02	-.08	-.06	-.03	-.07	.07	1	
10. Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤΝΜ)	-.004	.02	-.02	.001	.00	-.07	-.004	-.003	.04	1

** . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.01$ (διπλής κατεύθυνσης)

* . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.05$ (διπλής κατεύθυνσης)

Πίνακας 12. Μερικές συσχετίσεις Διαστάσεων Εξωστρέφειας και ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου την ηλικία (N=129)

Μεταβλητές	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.Εξωστρέφεια(ΕΞ)-Σύνολο	1									
2. Επίπεδο δραστηριότητας (Επιπ. Δραστ.)	.55**	1								
3. Επιδίωξη συγκίνησης (Επιδ. Συγκ.)	.72**	.48**	1							
4. Σιγουριά (Σιγ.)	.59**	.21*	.25**	1						
5. Τρυφερότητα (Τρυφ.)	.82**	.42**	.57**	.34**	1					
6. Κοινωνικότητα (Κοιν.)	.75**	.31**	.42**	.36**	.57**	1				
7. Θετικά συναισθήματα (Θετ. Συναισθ.)	.83**	.44**	.65**	.31**	.80**	.49**	1			
8. Ψυχολογική εστίαση (ΨΕ)– Σύνολο	-.53**	-.10	-.32**	-.15	-.60**	-.41**	-.53**	1		
9. Ιστορίες ΘτΝ	-.08	-.02	-.13	-.11	-.02	-.02	-.04	.03	1	
10. Διαβάζοντας το Νου στα μάτια (ΔΤΝΜ)	-.01	.02	-.03	.002	-.01	-.07	-.01	.02	.04	1

** . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.01$ (διπλής κατεύθυνσης)

* . Η συσχέτιση είναι στατιστικώς σημαντική για $p < 0.05$ (διπλής κατεύθυνσης)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Στόχος της έρευνας ήταν η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ θεωρίας του νου και διαστάσεων της προσωπικότητας. Πιο συγκεκριμένα, εξετάστηκε εάν οι επιδόσεις των συμμετεχόντων σε δοκιμασίες που αξιολογούσαν τη θεωρία του νου συσχετίζονται με τις επιδόσεις τους σε κλίμακες της προσωπικότητας. Στη συνέχεια παρουσιάζονται εν συντομία τα ευρήματα και γίνεται συζήτηση/σχολιασμός τους σε σχέση με τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών. Θα συζητηθούν σε ξεχωριστές ενότητες τα ευρήματα που αφορούν την εσωστρέφεια - εξωστρέφεια και τη σχέση τους με τη θεωρία του νου.

5.1 Επιδόσεις στις διαστάσεις της Προσωπικότητας

Οι διαστάσεις της προσωπικότητας που εξετάστηκαν ήταν η εσωστρέφεια - εξωστρέφεια. Όσον αφορά την *εσωστρέφεια*, όπως ειπώθηκε παραπάνω, αυτή επιμερίζεται σε τέσσερις διαστάσεις: Κοινωνική, Γνωστική, Αγχωτική και Συγκρατημένη. Τα ευρήματα έδειξαν στατιστικά σημαντική θετική σχέση μεταξύ όλων των επιμέρους διαστάσεων της εσωστρέφειας και μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην Κλίμακα της εσωστρέφειας με όλες τις επιμέρους διαστάσεις της.

Πιο αναλυτικά, βρέθηκε ότι υπάρχει στατιστικώς σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στη Γνωστική Εσωστρέφεια και στην Κοινωνική Εσωστρέφεια. Αυτό σημαίνει πως η αύξηση του βαθμού εκδήλωσης χαρακτηριστικών της Γνωστικής Εσωστρέφειας (τα άτομα που επικεντρώνονται γύρω από στη σκέψη, δείχνουν απροθυμία να βρεθούν σε μεγάλες κοινωνικές εκδηλώσεις) εκδηλώνουν ομοίως σε υψηλό βαθμό τα χαρακτηριστικά της Κοινωνικής Εσωστρέφειας (συναναστροφή με μικρές ομάδες ατόμων, ενίοτε απόλυτη απομόνωση). Όσοι είναι βυθισμένοι στις ενδόμυχες σκέψεις τους είναι και κοινωνικώς απομονωμένοι.

Η Συγκρατημένη Εσωστρέφεια βρέθηκε να συσχετίζεται θετικά σε χαμηλό όμως βαθμό με όλες τις διαστάσεις, με την Κοινωνική, με τη Γνωστική και την Αγχωτική Εσωστρέφεια. Η υψηλότερη βαθμολογία, δηλαδή, στην υποκλίμακα της Συγκρατημένης Εσωστρέφειας (ιδιαίτερος συνισταλμένα άτομα, σκέπτονται πολύ πριν μιλήσουν ή πράξουν κάτι) φάνηκε να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση της Κοινωνικής Εσωστρέφειας (συναναστροφή με μικρές ομάδες ατόμων, ενίοτε απόλυτη απομόνωση), με αντίστοιχη αύξηση της Γνωστικής Εσωστρέφειας (τα άτομα επικεντρώνονται γύρω

από τη σκέψη, απροθυμία να βρεθούν σε μεγάλες κοινωνικές εκδηλώσεις) και με αντίστοιχη αύξηση της Αγχωτικής Εσωστρέφειας (τα άτομα αυτά αγχώνονται σε κοινωνικές καταστάσεις κι επιζητούν την απομόνωση). Το εύρημα σχετικά με την Αγχωτική Εσωστρέφεια μπορεί να συγκριθεί με τα αποτελέσματα της έρευνας των Edelman και McCusker (1986) η οποία έδειξε πως η εσωστρέφεια τείνει να συσχετίζεται με το κοινωνικό άγχος. Αυτό μπορεί να οφείλεται στο γεγονός ότι οι εσωστρεφείς φοβούμενοι μην προσβληθούν από άλλους, αποφεύγουν τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις ή τις υπομένουν με δυσφορία (Stein & Stein, 2008). Παρατηρήθηκε ακόμη ότι η Κοινωνική Εσωστρέφεια συσχετιζόταν θετικά με όλες τις υπόλοιπες διαστάσεις της εσωστρέφειας, εκτός της Αγχωτικής, γεγονός το οποίο επιβεβαιώνει εξ ορισμού ότι οι εσωστρεφείς είναι κοινωνικά επιλεκτικοί, προτιμούν μοναχικές ασχολίες, σκέπτονται πριν μιλήσουν, εξαντλούνται με την κοινωνική αλληλεπίδραση. Το συμπέρασμα αυτό επιβεβαιώνεται από παλαιότερη έρευνα των (Lieberman & Rosenthal, 2001) οι οποίοι έδειξαν πως οι εσωστρεφείς τείνουν να επικεντρώνονται σε δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα μέσα στο δικό τους μυαλό, αντίθετα με το περιβάλλον τους. Ομοίως η έρευνα του McAdams (2000) κατέληξε στο συμπέρασμα πως οι εσωστρεφείς, μερικές φορές, χαρακτηρίζονται ως άτομα που έχουν αποσυρθεί, παραιτηθεί, έχουν αναστολές, είναι ήσυχα και μη κοινωνικά.

Όσον αφορά την *εξωστρέφεια*, τα ευρήματα έδειξαν ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική θετική σχέση μεταξύ όλων των επιμέρους διαστάσεων της και της συνολικής επίδοσης στην κλίμακα της εξωστρέφειας με όλες τις επιμέρους διαστάσεις της. Πιο αναλυτικά, βρέθηκε μετρίου βαθμού θετική συσχέτιση ανάμεσα στα Θετικά Συναισθήματα και στο Επίπεδο Δραστηριότητας, την Επιδίωξη Συγκίνησης, την Τρυφερότητα και την Κοινωνικότητα. Αυτό σημαίνει πως η αύξηση του βαθμού εκδήλωσης των θετικών συναισθημάτων οδηγεί σε αντίστοιχη αύξηση των χαρακτηριστικών του Επιπέδου Δραστηριότητας, της Επιδίωξης Συγκίνησης, της Τρυφερότητας και της Κοινωνικότητας. Η Κοινωνικότητα (ενδιαφέρον και προτίμηση του ατόμου να βρίσκεται με άλλους) ομοίως βρέθηκε να συσχετίζεται θετικά, σε χαμηλό βαθμό, με το Επίπεδο Δραστηριότητας, με την Επιδίωξη Συγκίνησης, με τη Σιγουριά και με την Τρυφερότητα. Η αύξηση, δηλαδή, της Κοινωνικότητας φάνηκε να συσχετίζεται με αντίστοιχη αύξηση του Επιπέδου Δραστηριότητας, της Επιδίωξης Συγκίνησης, της Σιγουριάς και της Τρυφερότητας.

Πολλές έρευνες κάνουν λόγο για την κοινωνική συμπεριφορά των εξωστρεφών ατόμων. Ο Smillie (2013) αναφέρει ότι η εξωστρέφεια συνδέεται με τα προσδοκώμενα

οφέλη μιας απρόσμενης επιβράβευσης και τη δημιουργία θετικής εντύπωσης. Οι εξωστρεφείς συμμετέχουν σε κοινωνικές εκδηλώσεις και τείνουν να εκφράζουν εκδηλωτικές συμπεριφορές, και με τις δυο αυτές συμπεριφορές συνήθως επιζητούν μια επικείμενη επιβράβευση. Η εμπλοκή σε καταστάσεις που σχετίζονται με την επιβράβευση μπορεί να τονώσουν την αίσθηση της θετικής εντύπωσης. Ο Guilford (1934) περιγράφει τους εξωστρεφείς ως αναζητητές της δράσης με το περιβάλλον.

Λόγω αυτής της ανάγκης για διέγερση από το περιβάλλον τους, ο Guilford ισχυρίζεται ότι στους εξωστρεφείς είναι πιθανόν πιο εύκολο να αποσπάται η προσοχή από τα καθήκοντα, αλλά έχουν την τάση να αποδίδουν καλύτερα σε εργασίες που αφορούν την ανάμειξή τους με άλλα πρόσωπα. Μια προσωπική, κοινωνική δραστηριότητα, όπως περιγράφεται από τον South (1927), σχετίζεται με τα ενδιαφέροντα ενός ατόμου και τις προσωπικές του εμπειρίες.

Τα ευρήματα έδειξαν επίσης ότι υπάρχει μετρίου βαθμού θετική σχέση ανάμεσα στην Τρυφερότητα (εγκαρδιότητα και προτίμηση για παρέα με άλλους) και στο Επίπεδο Δραστηριότητας (τρόπος ζωής, ενεργητικότητα) όπως και στην Επιδίωξη Συγκίνησης (την ανάγκη για διέγερση από το εξωτερικό περιβάλλον). Αυτό σημαίνει πως η αύξηση του βαθμού εκδήλωσης χαρακτηριστικών της Τρυφερότητας οδηγεί ομοίως, στον ίδιο βαθμό, στην εκδήλωση χαρακτηριστικών του Επιπέδου Δραστηριότητας και του επιπέδου της Επιδίωξης Συγκίνησης. Η Σιγουριά (κοινωνική υπεροχή και η σθεναρότητα της έκφρασης) βρέθηκε ομοίως να συσχετίζεται θετικά, σε μέτριο βαθμό, με το Επίπεδο Δραστηριότητας. Δηλαδή η αύξηση του βαθμού εκδήλωσης χαρακτηριστικών της Σιγουριάς φάνηκε να οδηγεί στην εκδήλωση, στον ίδιο βαθμό, χαρακτηριστικών του Επιπέδου Δραστηριότητας. Τέλος, η Επιδίωξη Συγκίνησης βρέθηκε να συσχετίζεται θετικά, σε μέτριο βαθμό, με το Επίπεδο Δραστηριότητας. Αυτό σημαίνει πως η αύξηση του βαθμού εκδήλωσης χαρακτηριστικών της Επιδίωξης Συγκίνησης φάνηκε να οδηγεί στην εκδήλωση χαρακτηριστικών του Επιπέδου Δραστηριότητας.

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, σε όλες τις διαστάσεις της εξωστρέφειας φαίνεται να επιδρά το Επίπεδο Δραστηριότητας. Το εύρημα αυτό συνάδει με τον τρόπο ζωής και την ενεργητικότητα των εξωστρεφών ατόμων. Τα αποτελέσματα της μελέτης των Furnham και Brewin (1990) δείχνουν ότι οι εξωστρεφείς απολαμβάνουν τη συμμετοχή τους σε κοινωνικές δραστηριότητες, περισσότερο από ότι οι εσωστρεφείς, και ως εκ τούτου οι εξωστρεφείς σημειώνουν υψηλότερα επίπεδα ευτυχίας.

5.2 Επιδόσεις στα έργα ΘτΝ

Οι επιδόσεις των συμμετεχόντων στα έργα ΘτΝ στα οποία εξετάστηκαν είχαν αναλυτικά –κατά έργο– ως εξής: Στο έργο «Ιστορίες ΘτΝ» οι συμμετέχοντες είχαν συνολικά υψηλές επιδόσεις, ο μέσος όρος βαθμολογίας στη συγκεκριμένη δοκιμασία ήταν 10.30 βαθμοί (εύρος 5 έως 14 βαθμοί). Παρόλα αυτά από τα αποτελέσματα συμπεραίνουμε πως έκαναν αρκετά λάθη στο εν λόγω έργο.

Στο έργο «Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια» οι συμμετέχοντες είχαν συνολικά υψηλές επιδόσεις, όπου ο μέσος όρος βαθμολογίας ήταν 23.03 βαθμοί (εύρος 31 έως 36 βαθμούς). Από το εύρημα αυτό προκύπτει ότι ο μέσος όρος της επίδοσης των συμμετεχόντων αποκλίνει σε μικρό βαθμό σε σχέση με αυτόν που προτείνουν οι Baron-Cohen et al. (2001), ο οποίος είναι 26.20 βαθμοί. Οι συμμετέχοντες φαίνεται ότι κάνουν κάποια λάθη και στο συγκεκριμένο έργο.

Τα παραπάνω ευρήματα έρχονται σε συμφωνία με τα ευρήματα ερευνών, που δείχνουν πως δεν αρκεί απλώς να διαθέτει κανείς ΘτΝ για να συλλογίζεται σωστά για τις νοητικές καταστάσεις (Apperly, Back, Samson, & France, 2008. Back & Apperly, 2010. Birch & Bloom, 2007. Keysar, Lin, & Barr, 2003), αλλά θα πρέπει να την χρησιμοποιεί και σε ανάλογες περιστάσεις. Επίσης, αν και οι ενήλικες φαίνεται να έχουν κατακτήσει προ πολλού τη ΘτΝ, μερικές φορές, δυσκολεύονται να αποδώσουν το περιεχόμενο της νοητικής κατάστασης των άλλων. Το γεγονός αυτό μπορεί να οφείλεται στις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν τα άτομα, λόγω γνωστικού φόρτου, να αντισταθούν στη δική τους εγωκεντρική προοπτική (Samson & Apperly, 2010).

5.3 Συσχετίσεις ανάμεσα στις διαστάσεις της εσωστρέφειας και στη ΘτΝ

Οι συσχετίσεις των επιδόσεων των συμμετεχόντων ανάμεσα στην κλίμακα της εσωστρέφειας και στη δοκιμασία “Ιστορίες ΘτΝ” έδειξαν ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές αυτές. Ομοίως, μη σημαντικές βρέθηκαν οι συσχετίσεις ανάμεσα στην κλίμακα και τις υποκλίμακες της εσωστρέφειας και στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα μάτια”.

Σε ό,τι αφορά τη σχέση μεταξύ της εσωστρέφειας και της Ψυχολογικής Εστίασης τα αποτελέσματα έδειξαν τα εξής. Από τη μια, βρέθηκε ότι υπάρχει ασθενής, αλλά στατιστικώς σημαντική θετική σχέση, μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην κλίμακα της Ψυχολογικής Εστίασης και της Γνωστικής Εσωστρέφειας. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της ΘτΝ οδηγεί ομοίως σε αύξηση του βαθμού των χαρακτηριστικών όπου τα άτομα επικεντρώνονται γύρω από τη σκέψη, την απροθυμία να βρεθούν σε μεγάλες

κοινωνικές εκδηλώσεις, στοιχεία που εμπεριέχει η Γνωστική Εσωστρέφεια. Από την άλλη, βρέθηκε ασθενής αλλά στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην κλίμακα της Ψυχολογικής Εστίασης και της Κοινωνικής Εσωστρέφειας. Αυτό σημαίνει ότι οι βελτιωμένες δεξιότητες της ΘτΝ οδηγούν ομοίως σε μείωση των χαρακτηριστικών που συνδέονται με την κοινωνική εσωστρέφεια, δηλαδή τα άτομα αυτά δεν επιδιώκουν τη συναναστροφή με μικρές ομάδες ατόμων ούτε την απόλυτη απομόνωση, αλλά επιθυμούν να βρίσκονται σε μεγάλες εκδηλώσεις και να συναναστρέφονται άλλους ανθρώπους.

Συνοψίζοντας, από τα ευρήματά μας προκύπτει –όσον αφορά το 1ο ερευνητικό ερώτημα– ότι υπάρχει χαμηλού βαθμού θετική συσχέτιση, ανάμεσα στη μεταβλητή της Γνωστικής Εσωστρέφειας και στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης, και αντιστρόφως υπάρχει χαμηλού βαθμού αρνητική συσχέτιση, ανάμεσα στη μεταβλητή της Κοινωνικής Εσωστρέφειας και στις επιδόσεις των συμμετεχόντων στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης. Διαπιστώνεται, λοιπόν, πως οι συμμετέχοντες που αξιολογούν τους εαυτούς τους ως γνωστικά εσωστρεφείς, διαθέτουν και αυξημένες δεξιότητες ΘτΝ, ενώ οι συμμετέχοντες που δεν αξιολογούν τους εαυτούς τους ως κοινωνικά εσωστρεφείς διαθέτουν και αυξημένες δεξιότητες ΘτΝ.

5.4 Συσχετίσεις ανάμεσα στις διαστάσεις της προσωπικότητας και στη ΘτΝ

Οι συσχετίσεις των επιδόσεων των συμμετεχόντων ανάμεσα στην κλίμακα και τις υποκλίμακες της εξωστρέφειας και στη δοκιμασία “Ιστορίες ΘτΝ” έδειξαν ότι δεν υπάρχει στατιστικώς σημαντική σχέση ανάμεσα στις μεταβλητές αυτές. Ομοίως, μη σημαντικές βρέθηκαν οι συσχετίσεις ανάμεσα στην κλίμακα και τις υποκλίμακες της εξωστρέφειας και στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα μάτια”.

Σε ό,τι αφορά τη σχέση μεταξύ της Εξωστρέφειας και της Ψυχολογικής Εστίασης τα αποτελέσματα ήταν τα εξής: Βρέθηκε ότι υπάρχει ασθενής, αλλά στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση, μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην κλίμακα της Ψυχολογικής Εστίασης και της Εξωστρέφειας. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της ΘτΝ οδηγεί ομοίως σε μείωση της εξωστρέφειας.

Βρέθηκε ότι υπάρχει ασθενής, αλλά στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση, μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην κλίμακα της Ψυχολογικής Εστίασης και μεταξύ του Επιπέδου Δραστηριότητας. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της ΘτΝ φαίνεται να οδηγεί ομοίως σε μείωση του βαθμού των χαρακτηριστικών του Επιπέδου Δραστηριότητας (τρόπος ζωής, ενεργητικότητα).

Βρέθηκε, επίσης, ασθενής, αλλά στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση, μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην κλίμακα της Ψυχολογικής Εστίασης και μεταξύ της Τρυφερότητας. Αυτό σημαίνει ότι οι υψηλότερες δεξιότητες ΘτΝ φαίνεται να οδηγούν ομοίως σε μείωση του βαθμού των χαρακτηριστικών της Τρυφερότητας (τρυφερή διάθεση, εγκαρδιότητα).

Βρέθηκε ότι υπάρχει ασθενής, αλλά στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση, μεταξύ της συνολικής επίδοσης στην Κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης και μεταξύ των Θετικών Συναισθημάτων. Αυτό σημαίνει ότι η αύξηση της ΘτΝ φαίνεται να οδηγεί ομοίως σε μείωση του βαθμού εκδήλωσης των θετικών συναισθημάτων.

Συμπερασματικά θα λέγαμε πως οι υψηλότερες δεξιότητες ΘτΝ οδηγούν σε μείωση του Επιπέδου Δραστηριότητας, όπως και σε μείωση του τρόπου που βιώνουν τα θετικά συναισθήματα και ακόμη σε μείωση εκδήλωσης της Τρυφερότητας. Τα χαρακτηριστικά που αποδίδουν οι συμμετέχοντες στους εαυτούς τους είναι χαρακτηριστικά ατόμων που διαθέτουν ΘτΝ, αλλά είναι αποστασιοποιημένοι κι εγκρατείς στον τρόπο ζωής και δράσης τους.

5.5 Επίδραση του φύλου και της ηλικίας στη σχέση της ΘτΝ με την προσωπικότητα

Από τη συσχέτιση ανάμεσα στην εσωστρέφεια και τη ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου το φύλο προέκυψε ασθενής, αλλά στατιστικώς σημαντική θετική σχέση ανάμεσα στην κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης και την Αγχωτική Εσωστρέφεια. Από τη συσχέτιση ανάμεσα στην εσωστρέφεια και τη ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου την ηλικία προέκυψε ακριβώς η ίδια χαμηλή συσχέτιση με το φύλο. Το εύρημα αυτό δείχνει πως τόσο το φύλο όσο και η ηλικία επιδρούν στον ίδιο χαμηλό βαθμό στη ΘτΝ των εσωστρεφών. Δε βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στην κλίμακα της εσωστρέφειας και τη δοκιμασία “Ιστορίες ΘτΝ”, ούτε και στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα Μάτια”.

Από τη συσχέτιση ανάμεσα στην εξωστρέφεια και τη ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου το φύλο, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση ανάμεσα στη συνολική επίδοση στην κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης και σε όλες τις υποκλίμακες της, εκτός του Επιπέδου Δραστηριότητας. Από τη συσχέτιση ανάμεσα στην εξωστρέφεια και τη ΘτΝ με μεταβλητή ελέγχου την ηλικία, βρέθηκε στατιστικώς σημαντική αρνητική σχέση ανάμεσα στη συνολική επίδοση στην κλίμακα Ψυχολογικής Εστίασης και σε όλες τις υποκλίμακες της, εκτός του Επιπέδου Δραστηριότητας και της

Σιγουριάς. Από τη συσχέτιση ανάμεσα στην εξωστρέφεια και τη ΘτΝ με μεταβλητές ελέγχου το φύλο και την ηλικία δε βρέθηκαν στατιστικώς σημαντικές συσχετίσεις ανάμεσα στην κλίμακα και τις υποκλίμακες της εξωστρέφειας και τη δοκιμασία “Ιστορίες ΘτΝ” , ούτε και στη δοκιμασία “Διαβάζοντας το Νου στα μάτια”.

Συνοψίζοντας, από τα ευρήματά μας προκύπτει –όσον αφορά το 2ο ερευνητικό ερώτημα– ότι υπάρχει χαμηλού βαθμού θετική επίδραση του φύλου και της ηλικίας στη σχέση εσωστρέφειας και ΘτΝ, και αντιστρόφως υπάρχει χαμηλού βαθμού αρνητική επίδραση του φύλου και της ηλικίας στη σχέση εξωστρέφειας και ΘτΝ.

5.6 Περιορισμοί έρευνας – Μελλοντικές κατευθύνσεις

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας θα πρέπει να ειπωθούν υπό το πρίσμα ορισμένων σημαντικών περιορισμών. Καταρχάς, ένας σημαντικός περιορισμός της έρευνας είναι το γεγονός ότι όλες οι μετρήσεις για την προσωπικότητα βασίστηκαν στις αυτοαναφορικές εκτιμήσεις των συμμετεχόντων. Οι αυτο-αναφορές ενέχουν τον κίνδυνο οι συμμετέχοντες να υπερεκτίμησαν ή ακόμα και να υποεκτίμησαν τις δηλώσεις τους. Σε όλα τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιούνται κλίμακες αυτο-αναφοράς ο παράγοντας ψεύδους ή λάθους θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη. Άλλος σημαντικός περιορισμός, ο οποίος ενδεχομένως να άσκησε επίδραση στα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης, είναι η ομοιογένεια του δείγματος, το οποίο απαρτιζόταν αποκλειστικά από φοιτητές παρόμοιου μορφωτικού επιπέδου που φοιτούσαν σε σχολές της ίδιας πόλης, με σχετικά μικρή διαφορά ηλικίας. Ο ρόλος του μορφωτικού επιπέδου και της ηλικίας δεν μπόρεσε να φανεί πραγματικά, αφού το δείγμα δεν είναι αντιπροσωπευτικό.

Μελλοντικά θα μπορούσαν να αναζητηθούν άτομα διαφόρων ηλικιακών ομάδων και μορφωτικού επιπέδου. Το δείγμα καλό θα ήταν να είναι μεγαλύτερο από αυτό που χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα έρευνα, ώστε να υπάρχουν πιο ακριβή αποτελέσματα. Στην παρούσα μελέτη της προσωπικότητας, η οποία από τη φύση της είναι πολυδιάστατη, εξετάστηκαν μόνο δύο διαστάσεις της, η εσωστρέφεια και η εξωστρέφεια. Επομένως, σε μελλοντική έρευνα θα πρέπει να συμπεριληφθούν και άλλες διαστάσεις της προσωπικότητας και πώς αυτές επιδρούν στη θεωρία του νου. Επίσης, οι μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εστιάσουν στη μελέτη χαρακτηριστικών της προσωπικότητας σε δείγμα, όπου θα έχει γίνει ο διαχωρισμός σε εσωστρεφείς και εξωστρεφείς συμμετέχοντες προκειμένου να συγκριθούν οι επιδόσεις τους στα έργα θεωρίας του νου.

Οι επιδόσεις των ενηλίκων στα έργα θεωρίας του νου θα μπορούσαν να διερευνηθούν και μέσω άλλων μορφών δοκιμασιών, ενδεικτικά προτείνεται ένας συνδυασμός λεκτικών, οπτικών ή και ακουστικών έργων για να μπορέσουν να περιοριστούν τα πιθανά γνωστικά ελλείμματα που ενδεχομένως να τους περιορίζουν στο να αποδίδουν νοητικές και συναισθηματικές καταστάσεις. Ειδικά, σε ό,τι αφορά τα οπτικά έργα, αυτά θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν και άλλου τύπου ερεθίσματα (όπως βιντεοσκοπημένες αλληλεπιδράσεις μεταξύ ατόμων) και να μην περιορίζονται μόνο στη στατική προβολή φωτογραφιών ή εικόνων. Άλλωστε τα οπτικοκινητικά ερεθίσματα προσιδιάζουν στον τρόπο ζωής και δράσης του σύγχρονου ανθρώπου που καλείται να συμβαδίζει με τις ταχύτατες τεχνολογικές εξελίξεις.

Το γεγονός ότι η παρούσα έρευνα αποτελεί μια έρευνα συσχέτισεων και γι' αυτό το λόγο δεν μπορούν να εξαχθούν συμπεράσματα για την ύπαρξη αιτιωδών σχέσεων, θα ήταν ενδιαφέρον να επεκταθεί η μελλοντική έρευνα και προς την κατεύθυνση αυτή. Για παράδειγμα, θα μπορούσαν να διερευνηθούν οι αιτιώδεις σχέσεις μεταξύ των μεταβλητών της ηλικίας, του φύλου, των ατομικών δημογραφικών χαρακτηριστικών και της επίδοσης των συμμετεχόντων ανάμεσα στα έργα θεωρίας του νου με κάθε διάσταση της προσωπικότητας.

Λόγω των ελάχιστων ερευνητικών προσπαθειών που αφορούν τη θεωρία του νου στην ενήλικη ζωή προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση των ευρημάτων της παρούσας προσπάθειας προκειμένου αυτά να επιβεβαιωθούν και να εξηγηθούν πιο διεξοδικά. Τα αποτελέσματα είναι περίπλοκα και η περιορισμένη βιβλιογραφική υποστήριξη του παρελθόντος δεν καθιστά εύκολη την ερμηνεία τους. Ωστόσο, τα ευρήματα της μελέτης δείχνουν πως πρόκειται για μια πολλά υποσχόμενη περιοχή και θα ήταν ενδιαφέρουσα η εκτενής και μελλοντική διερεύνησή της από άλλους ερευνητές.

Η συμβολή τέτοιων ερευνών έγκειται στο γεγονός πως βοηθούν στην κατανόηση και την εξέλιξη της ανθρώπινης επικοινωνίας. Γνωρίζοντας τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των εσωστρεφών και των εξωστρεφών προσωπικοτήτων και πώς αυτοί επικοινωνούν με τους άλλους γύρω τους μπορεί να μας βοηθήσει στην εξέλιξη των επικοινωνιακών μας δεξιοτήτων. Επιπλέον, θα μπορούσε να βοηθήσει τους ανθρώπους να γίνουν πιο ανεκτικοί και λιγότερο επικριτικοί όταν αλληλεπιδρούν μεταξύ τους κι έτσι να αποφεύγονται οι παρεξηγήσεις και από τις δύο πλευρές. Επίσης, μπορεί να συνδράμει στη θεραπεία ατόμων με προβλήματα δημιουργίας σχέσεων οικειότητας.

Το πώς συνδέεται η θεωρία του νου, στην ενήλικη ζωή, με διαστάσεις της προσωπικότητας μπορεί εν μέρει να εξηγήσει την πολύπλοκη φύση της αλληλεπίδρασης

των ανθρώπων μεταξύ τους.

Η παρούσα έρευνα, εκπληρώνοντας τον βασικό της στόχο, τη διερεύνηση διαστάσεων της προσωπικότητας, και συγκεκριμένα της εξωστρέφειας και της εσωστρέφειας ενηλίκων ατόμων, και τη σχέση τους με επιδόσεις σε έργα ΘτΝ, θέτει τις βάσεις για την πιο εστιασμένη μελέτη ενός ζητήματος που φαίνεται να έχει αξιόλογες ερευνητικές προοπτικές.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Aniței, M., Chraif, M., Schuhfried, G., & Sommer, M. (2011). The validation of Expert System Traffic psychological assessment to Romanian Driving Schools. *Procedia. Social and Behaviour Sciences*, 30, 457-464.
- Apperly, I. A., Back, E., Samson, D., & France, L. (2008). The cost of thinking about false beliefs: Evidence from adults' performance on a non-inferential theory of mind task. *Cognition*, 106, 1093-1108.
- Apperly, I., Samson, D., & Humphreys, G. W. (2009). Studies of adults can inform accounts of theory of mind development. *Developmental Psychology*, 45(1), 190- 201. doi: 10.1037/a0014098.
- Argyle, Michael; Lu, Luo (1990). "The happiness of extraverts". *Personality and Individual Differences*. 11 (10): 1011–7. doi:10.1016/0191-8869(90)90128-E.
- Aron, E., & Aron, A. (1997). Sensory processing sensitivity and its relation to introversion and emotionality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73(2): 345-368.
- Astington, J.W., & Gopnik, A. (1991). Theoretical explanations of children's understanding of the mind. *British Journal of Developmental Psychology*, 9, 7-31.
- Astington, J. W. (1993). *The child's discovery of the mind*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Baron-Cohen, S., Leslie, A. M., & Frith, U. (1985). Does the autistic child have a "theory of mind"? *Cognition*, 21, 37-46. doi: 10.1016/0010-0277(85)90022-8.
- Baron-Cohen, S. (1995). *Mindblindness: An Essay on Autism and Theory of Mind*. Bradford/MIT Press, Cambridge, MA
- Baron-Cohen, S., O'Riordan, M., Stone, V., Jones, R., & Plaisted K. (1999). Recognition of faux pas by normally developing children with Asperger syndrome or high functioning autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 29, 407-418.
- Baron-Cohen, S., Wheelwright, S., Hill, J., Raste, Y., & Plumb, I. (2001). The "Reading the Mind in the Eyes" test, revised version: A study with normal adults, and adults with Asperger Syndrome or high-functioning Autism. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 42, 241-251.

doi:10.1017/S0021963001006643.

- Βοσνιάδου, Σ. (2006). «Εισαγωγή στην ψυχολογία», Τόμος Α, εκδόσεις Gutenberg,
- Brebner, J., & Cooper, C. (1974). The effect of a low rate of regular signals upon the reaction times of introverts and extraverts. *Journal of Research in Personality*, 8, 263-276.
- Γιαννακού, Μ. (2008). *Θεωρία του Νου στη Σχιζοφρένεια* (Αδημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή Τμήμα Ψυχολογίας.
- Cheek, J.M. (1989). Identity orientations and self-interpretation. In D.M. Buss & N. Cantor (Eds.), *Personality psychology: Recent trends and emerging directions* (pp. 275-285). New York, NY: Springer-Verlag.
- Cheek, J.M., Brown, C.A & Grimes, J.O. (2014, September). *Preliminary research manual for personality scales for four domains of introversion: Social, Thinking, Anxious, and Restrained Introversion*. Unpublished manuscript, Department of Psychology, Wellesley College, Wellesley MA 02481 (Διαθέσιμο από jcheek@wellesley.edu).
- Cohen D & Schmidt JP (1979). Ambiversion: characteristics of midrange responders on the Introversion-Extraversion continuum. *Journal of Personality Assessment*.43(5): 514-516.
- Cohen, L., & Manion, L. (1994). *Research methods in education* (4th ed.). London: Routledge.
- Cloninger, S. (2009). Conceptual issues in personality theory. *The Cambridge Handbook of Personality Psychology* (3-26). New York: Cambridge University Press.
- Costa, P.T., McCrae, R.R., & Norris, A.H. (1981). Personal adjustment to aging: Longitudinal prediction from neuroticism and extraversion. *Journals of gerontology*, 36(1): 78-85.
- Costa, P.T., Jr., & McCrae, R.R. (1985). *The NEO Personality Inventory Manual*. Odessa, Fla.: Psychological Assessment Resources.
- Costa, P.T., Jr. & McCrae, R.R. (1992). *NEO PI-R. Professional manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources, Inc.
- Cattell, R. B. (1957). *Personality and motivation structure and measurement*. Oxford, England: World Book Co.
- Dahl, M. (2015). *So Apparently There Are 4 Kinds of Introversion*

- (<http://nymag.com/scienceofus/2015/06/apparently-there-are-four-kinds-of-introversion.html>, τελευταία πρόσβαση στις 25/03/2017).
- De Pascalis, V. (1993). Hemispheric asymmetry, personality and temperament. *Personality and Individual Differences*, 14, 825-834.
- Diener, Ed; Larsen, Randy J.; Emmons, Robert A. (1984). "Person × Situation interactions: Choice of situations and congruence response models". *Journal of Personality and Social Psychology*. 47 (3): 580–92. doi:10.1037/0022-3514.47.3.580. PMID 6491870.
- Dunn, R. & Dunn, K. (1978). *Teaching students through their individual learning styles: A practical approach*. Reston, VA: Reston Publishing Company.
- Edelmann, R. J., & McCusker, G. (1986). Introversion, neuroticism, empathy, and embarrassability. *Personality and Individual Differences*, 7, 133-140.
- Eysenck, H.J. (1959). The differentiation between normal and various neurotic groups on the Maudsley Personality Inventory. *British Journal of Psychology*, 50: 176-177.
- EYSENCK H. J. and RACHMAN S. (1965). *The Causes and Cures of Neurosis*. Routledge & Kegan Paul, London.
- Eysenck, H. J. (1990). Genetic and environmental contributions to individual differences: The three major dimensions of personality. *Journal of Personality*, 58, 1, 245-261.
- Eysenck, H.J. (1992). Four ways five factors are not basic. *Personality and Individual Differences*, 13, 667-673.
- Fodor, J. A. (1984). *The modularity of mind*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Fodor, J. A. (1992). A theory of the child's theory of mind. *Cognition*, 44(3), 283-296. doi:10.1016/0010-0277(92)90004-2.
- Freeman, N. H., Lewis, & Doherty, M. J., (1991). Preschoolers' grasp of a desire for knowledge in false belief prediction. *British Journal of Developmental Psychology*, 9, 139-158.
- Frith Uta, (1996), Αυτισμός: "Εξηγώντας το Αίνιγμα". Β' έκδοση, Αθήνα, *Ελληνικά Γράμματα*.
- Frith, C., & Frith, U. (2005). Theory of mind. *Current Biology*, 15(17), R644-R645. doi: 10.1016/j.cub.2005.08.041.
- Furnham, A. & Brewin, C. R. (1990). "Personality and happiness". *Personality and Individual Differences*. 11(10):1093–6. doi:10.1016/0191-8869(90)90138-H.

- Gillberg, C. (1992). Autism and autistic-like conditions: Subclasses among disorders of empathy. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 33, 813-842.
- Goldman, A.I. *Theory of Mind*. Oxford Handbook of Philosophy and Cognitive Science (2012). Edited by Eric Margolis, Richard Samuels, and Stephen Stich, p. 2.
- Gopnik, A. & Wellman, H. (1992). Why the child's theory of mind really is a theory. *Mind and Language*, 7 (1&2), 145-172.
- Gray, J.A. (1982). *The neuropsychology of anxiety: An enquiry into the functions of the septo-hippocampal system*. Oxford: Oxford University press.
- Grimes, J.O. (2010). *Introversion and Autism: A conceptual exploration of the placement of Introversion on the Autism Spectrum*. B.A. Wellesley College (Spring Term 2010).
- Guilford, J.P. & Guilford, R.B. (1936). Personality factors S, E, and M, and their measurement. *Journal of Psychology*, 2, 109-127.
- Happé, F. G. (1994). An advanced test of theory of mind: Understanding of story characters' thoughts and feelings by able autistic, mentally handicapped and normal children and adults. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 24, 129-154.
- Harris, P. L. (1995). From Simulation to Folk Psychology: The Case for Development. In: M. Davis & T. Stone (Eds.). *Folk Psychology*. Oxford: Blackwell. P. 226.
- Harris, P.L. (1991). The work of imagination. In A. Whiten (Eds), *Natural Theories of Mind*, (pp 283-304). Oxford: Blackwell.
- Hogan, R. & Cheek, J.M. (1983). Identity, authenticity, and maturity. In T.R. Sarbin & K.E. Schiebe (Eds.), *Studies in social identity* (pp. 339-357). New York, NY: Praeger.
- Humphrey, N. (1976). *The social function of intellect*. In P.P.G. Bateson and R.A. Hinde (Eds.), *Growing Points in Ethology* (pp. 303-317). Cambridge: Cambridge University Press.
- Jenkins, M.J. & Astington, J.W. (2000). Theory of Mind and Social Behavior: Causal Models Tested in a Longitudinal Study, *Merrill-Palmer Quarterly*, Vol. 46 (2), April 2000, Wayne State University Press, p. 203, 203-220.
- John, O.P., Donahue, E.M., & Kentle, R.L. (1991). *The "Big Five" Inventory—Versions 4a and 54 (Technical report)*. Berkeley, CA: University of California, Institute of Personality Assessment and Research.
- John, O. P., & Srivastava, S. (1999). The big five trait taxonomy: History,

- measurement, and theoretical perspectives. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research* (2nd ed.) (p. 102-138). New York, NY: Guilford Press Guilford Press.
- Johnson, D. L., Wiebe, J. S., Gold, S. M., Andreasen, N. C., Hichwa, R. D., Watkins, L., Boles Ponto., L. L. (1999). Cerebral blood flow and personality: A positron emission tomography study. *The American Journal of Psychiatry* 156(2), 252-257.
- Jung, C.G. (1939/1971). *The integration of the personality*. New York: Farrar & Rinehart.
- Jung, C. (1954). *On the nature of the Psyche*. 1988 ed. London: Ark Paperbacks. (contained in Collected Works Vol. 8).
- Jung, C.G. (1971). *Psychological types* (H.G. Baynes, Trans.). New York: Harcourt, Brace. (Original work published 1923).
- Kagan, J. (1994). *Galen's prophecy: Temperament in human nature*. New York: Basic Books.
- Κανελλοπούλου, Λ., 2007. *Ψυχαναλυτικές Θεωρίες Προσωπικότητας I*. Πανεπιστημιακές Σημειώσεις, Αθήνα.
- Keysar, B., Lin, K., & Barr, D. J. (2003). *Limits on theory of mind use in adults*. *Cognition*, 89, 25-41.
- King, A., (2015). Thesis “*Mindreading: The influence of introversion and extraversion*” (Bachelor of Science), Grenfell Campus, Memorial University of Newfoundland, April 2015.
- Knibbe, T. & Luchies, L. (2013). Motivations to Use Facebook for New Relationships Predicts Poorer Well-Being among Extraverts but Better Well-Being among Introverts. *Journal of Interpersonal Relations, Intergroup Relations and Identity*, Volume 6, Hiver/Winter 2013.
- Knowles, M. L. (2014). Social rejection increases perspective taking. *Journal of Experimental Social Psychology*, 55, 126-132. doi:10.1016/j.jesp.2014.06.008.
- Kraml, H. (2002). *Simulation Theory versus Theory Theory*. Theories concerning the Ability to Read Minds, Innsbruck, March 2002, p.22.
- Laney, M.O. (2002). *The introvert advantage*. New York: Workman Publishing.
- Larsen, R. J., & Shackelford, T. K. (1996). Gaze avoidance: Personality and social judgments of people who avoid direct face-to-face contact. *Personality and Individual Differences*, 21, 907-917.

- Leslie, A.M. (1987). Pretence and representation: The origins of “theory of mind”. *Psychological Review*, 94, 412-426.
- Lieberman, D. & Rosenthal, R. (2001). Why Introverts Can't Always Tell Who Likes Them: Multitasking and Nonverbal Decoding. *Journal of Personality and Social Psychology*, 80 (2), 294-310.
- Liszkowski, U. (2013). Using theory of mind. *Child Development Perspectives*, 7(2), 104-109. doi:10.1111/cdep.12025.
- Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Α. και Lewis, C. (1995). Τα έργα λανθασμένης πεποίθησης και η ικανότητα κατανόησης αφηγήσεων κατά την παιδική ηλικία, στο *Ψυχολογία*, 2, (1), 1995, University of Lancaster, UK, σ.1.
- Markon, K. E., Krueger, R. F., & Watson, D. (2005). Delineating the structure of normal and abnormal personality: An integrative hierarchical approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88 (1), 139-157.
- Matthews, G., & Gilliland, K. (1999). The personality theories of H. J. Eysenck and J. A. Gray: A comparative review. *Personality and Individual Differences*, 26 (4), 583-626.
- McAdams, D.P. (2000). Extraversion and introversion. In A. Kazdin (Ed.), *Encyclopedia of psychology, Vol. 3* (pp. 305-308). Oxford: Oxford University Press.
- Μέλλον, Ρόμπερτ (2010). *Κλινική Ψυχομετρία*. Πεδίο, Αθήνα, 2010, σ. 49-50.
- Μισαηλίδη, Π. (2003). *Η θεωρία των παιδιών για το νου*. Τυπωθήτω - Γιώργος Δαρδανός, Αθήνα, 2003.
- Misailidi, P. (2016). *Introversion and extroversion in adulthood: Links with theory of mind*. Unpublished research manuscript, Department of Education, University of Ioannina, Ioannina, Greece.
- Mitchell, P. (2002). *Η κατανόηση του νου στην παιδική ηλικία, Επισκόπηση της ψυχολογικής έρευνας και θεωρίας, μετάφραση: Πλουσία Μισαηλίδη, Αντωνέλλα Μουτσοπούλου, επιμέλεια: Πλουσία Μισαηλίδη, Τυπωθήτω - Δαρδανός, 2002, σ. 187.*
- Μπέη, Χ. (2015). *Αισθητική Εκτίμηση και Θεωρία του Νου σε Ενήλικες* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών, Κατεύθυνση: Ψυχολογία - Συμβουλευτική.
- Nettle, D. (2005). An evolutionary approach to the extraversion continuum. *Evolution*

- and Human Behaviour*, 26(4), 363-373. doi:10.1016/j.evolhumbehav.2004.12.004.
- Nettle, D. (2006). The evolution of personality variation in humans and other animals. *American Psychologist*, 61(6), 622-631. doi: 10.1037/0003-066X.61.6.622.
- Orbell, J., Tomonori, M., & Harwig, J. (2004). "Machiavellian" intelligence as a basis for the evolution of cooperative dispositions. *The American Political Science Review*, 98(1), 1-15. doi: 10.1017/S0003055404000966.
- Paal T., & Bereczkei, T. (2007). Adult theory of mind, cooperation, Machiavellianism: The effect of mindreading on social relations. *Personality and Individual Differences*, 43, 541-551.
- Παπαχρήστου, Π. (2015). *Ντροπαλότητα, Συναισθηματική Νοημοσύνη και Κοινωνική Κατανόηση στην παιδική ηλικία* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών, Κατεύθυνση: Ψυχολογία-Συμβουλευτική.
- Παρασκευόπουλος Ι. (1999). *Ερωτηματολόγιο διαπροσωπικής και ενδοπροσωπικής προσαρμογής*. Ελληνικά Γράμματα.
- Perner, J., & Wimmer, H. (1985). "John thinks that Mary thinks that...": Attribution of second-order beliefs by 5- to 10-year-old children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 39, 437-471.
- Pervin, L. A. & John, O. P., (2001), *Θεωρίες Προσωπικότητας: έρευνα και εφαρμογές*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός.
- Ποταμιάνος, Γρ. (1997). *Θεωρίες προσωπικότητας και κλινική πρακτική*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Premack, D., & Woodruff, G. (1978). Does the chimpanzee have a "theory of mind"? *Behavioral and Brain Sciences*, 4, 515-526.
- Sabbagh, M. A., Moses, L. J., & Shiverick, S. M. (2006). Executive functioning and preschoolers' understanding of false beliefs, false photographs and false signs. *Child Development*, 77, 1034–1049.
- Samson, D., Apperly, I. A., Braithwaite, J. J., Andrews, B. J., & Bodley Scott, S. E. (2010). Seeing it their way: Evidence for rapid and involuntary computation of what other people see. *Journal of Experimental Psychology: Human Perception and Performance*, 36(5), 1255-1266. doi:10.1037/a0018729.
- Smillie, L. D. (2013). *Extraversion and reward-processing*. *Curr. Dir. Psychol. Sci.* 22, 167–172. doi: 10.1177/0963721412470133.
- South, E. B. (1927). Some psychological aspects of committee work. *Journal of Applied*

Psychology, 11, 437-464.

- Srivastava, Sanjay; Angelo, Kimberly M.; Vallereux, Shawn R. (2008). "Extraversion and positive affect: A day reconstruction study of person–environment transactions". *Journal of Research in Personality*. 42 (6):1613–8. doi:10.1016/j.jrp.2008.05.002.
- Stein, M.B., & Stein, D.J. (2008). Social Anxiety Disorder. *Lancet*, 371, (No. 9618), 1115-1125. Doi: [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)60488-2](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(08)60488-2).
- Stone, V. E., Baron-Cohen, S., & Knight, R. T. (1998). Frontal lobe contributions to theory of mind. *Journal of cognitive neuroscience*, 10(5), 640-656.
- Surtees, A. D. R., & Apperly, I. A. (2012). Egocentrism and automatic perspective taking in children and adults. *Child Development*, 8 (2), 452-460. Doi:10.1111/j.1467-8624.2011.01730.x.
- Thomas, K. (1995). Dimensions of Personality. In I. Roth (Eds.), *Introduction to Psychology, Volume 1* (pp.373-416) Milton Keynes, The Open University.
- Thorne, A. (1987). The press of personality: A study of conversations between introverts and extraverts. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(4), 718-726. doi: 10.1037/0022-3514.53.4.718.
- Tieger, P. D., & Barron-Tieger, B. (1995). *Do what you are: Discover the perfect career for you through the secrets of personality type* (2nd ed.). New York: Little, Brown and Company.
- Trull, T. J., & Sher, K. J. (1994). Relationship between the five-factor model of personality and Axis I disorders in a nonclinical sample. *Journal of Abnormal Psychology*, 103 (2), 350-360.
- Vogeley, K., Bussfeld, P., Newen, A., Herrmann, S., Happe', F., Falkai, P., Maier, W., Shah, N.J., Fink, G.R., Zilles, K., (2001). Mind reading: neural mechanisms of theory of mind and self-perspective. *NeuroImage* 14, 170–181.
- Wellman, H.M. (1990). *The child's theory of mind*, Cambridge, MA: MIT Press.
- White, S., Hill, E., Happé, F., & Frith, U. (2009). Revisiting the strange stories: revealing mentalizing impairments in autism. *Child development*, 80(4), 1097-1117.
- Wilt, J. & Revelle, W. (2009). Extraversion. In M.R. Leary & R.H. Hoyle (Eds.), *Handbook of individual differences in social behavior* (pp. 27-45). New York, NY: The Guilford Press.
- Wimmer, H. & Perner, J. (1983). Beliefs about beliefs: Representation and constraining

- function of wrong beliefs in young children's understanding of deception. *Cognition*, 13(1), 103-128. doi: 10.1016/0010-0277(83)90004-5
- With R. B. Guilford. An analysis of the factors in a typical test of introversion extroversion. *Journal. Abnorm. Soc. Psychol.* 28:377-9.
- Wysocki, B. A. Differentiation between introvert-extravert types by Rorschach method as compared with other methods. *Journal of psychology*, 1957, 43, 41-46.
- Χριστοδούλου, Μ. (2013). *Η Θεωρία του Νου στην Ενήλικη Ζωή: Η Συμβολή των Εκτελεστικών Λειτουργιών στην Απόδοση Γνωστικών Καταστάσεων κατά τη Νεαρή, Μέση και Τρίτη Ηλικία* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Τμήμα Ψυχολογίας, Τομέας Πειραματικής και Γνωστικής Ψυχολογίας.
- Χωματίδου, Γ. (2013). *Θεωρία του Νου και ηθικά συναισθήματα εμπλεκόμενων σε επεισόδια σχολικού εκφοβισμού* (Μεταπτυχιακή Εργασία). Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών (Κατεύθυνση: Ψυχολογία-Συμβουλευτική).
- Ζενάκου, Ε. (2011). *Τρόποι μάθησης και προσωπικότητα: διερεύνηση της μεταξύ τους σχέσης* (Διδακτορική Διατριβή). Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας, Αθήνα.